

Nr 256.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditvårigheter; given Stockholms slott den 13 maj 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 maj 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, anför: I skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 december 1931 hemställde jordbruksutredningen, efter redogörelse för vissa av utredningen verkställda undersökningar rörande den rådande jordbrukskrisens art och räckvidd, att skyndsamma åtgärder måtte vidtagas för beredande av kreditlätnader åt sådana jordbrukare, som därav vore i särskilt trängande behov, samt att närmare utredning rörande ifrågavarande kredithjälps lämpliga åvägabringande och praktiska genomförande måtte verkställas.

Sedan i anledning av berörda skrivelse Kungl. Maj:t den 8 januari 1932 uppdragit åt jordbruksutredningen att snarast upprätta och inkomma med utformade förslag i den i skrivelsen avhandlade frågan, har jord-

bruksutredningen utarbetat och den 12 april 1932 avgivit betänkande med förslag i ämnet (st. off. utr. 1932:12). Däri har jordbruksutredningen dels föreslagit:

att lånebidrag måtte medgivas jordbrukare, som genom jordbrukskrisen kommit på ekonomiskt obestånd, för underlättande av ackordsuppgörelser på det sätt och enligt de grunder, som framginge av ett vid betänkandet fogat förslag till kungörelse angående utlämnande av stödlån till jordbrukare, att för ändamålet måtte anvisas ett statsanslag av 10 miljoner kronor för budgetåret 1932/1933, samt att skydd mot exekutiva åtgärder måtte beredas ackordslantagare i enlighet med ett vid betänkandet fogat förslag till lag angående tillämpning av vissa bestämmelser i lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs å förhandling om underhandsackord åt jordbrukare;

att till mindre jordbrukare, som på grund av jordbrukskrisen hotades av ekonomiskt obestånd och som åtoge sig utförandet av vissa förbättringsarbeten å sina jordbruk, räntefria lån (förbättringslån), för vilka återbetalningsskyldigheten bortföle efter nyssberörda arbetens utförande, måtte utlämnas på det sätt och enligt de grunder, som framginge av omförmälda kungörelseförslag, samt att för ändamålet ett statsanslag av 9 miljoner kronor måtte anvisas för budgetåret 1932/1933; samt

att möjlighet måtte öppnas för sparbankerna att i och för anskaffning av för jordbrukskredit erforderliga medel erhålla långfristiga lån mot förstklassiga inteckningar eller annan säkerhet antingen hos postsparbanken eller i någon redan befintlig statlig fond eller ock i en särskild för ändamålet upprättad lånefond, att i sistnämnda fall ett belopp av 5 miljoner kronor måtte avsättas till fonden för budgetåret 1932/1933 samt att för här avsedda upplånings möjliggörande erforderlig ändring i sparbankslagen måtte provisoriskt genomföras;

dels framhållit angelägenheten av:

att genom Sveriges allmänna hypoteksbanks och hypoteksföreningarnas försorg sådana förbättringar vidtoges i avseende å hypoteksföreningsrörelsens upplysningsverksamhet och organisation, som erfordrades för att jordbrukarna skulle mer än hittills uppmärksamma de med hypotekslånen förenade fördelarna samt för att underlätta jordbrukarnas tillgång till dylika lån särskilt i landets nordliga delar;

att sparbankerna genom belåning eller försäljning av inköpta obligationer, ökat samarbete i fråga om tillgängliga medels disponering, omplacering av lån från sparbanker med knapp kapitaltillgång till kapitalstarkare sparbanker eller till hypoteksföreningar, användning av disponibelt kapital företrädesvis för kreditgivning inom det egna verksamhetsområdet samt andra lämpliga åtgärder förbättrade sina förutsättningar att tillgodose jordbrukets kreditanspråk och att Kungl. Maj:t fäste vederbörande myndigheters uppmärksamhet på angelägenheten av att följa och granska sparbankernas verksamhet med hänsyn till föreskriften i sparbankslagens 26 §; samt

att stöd lämnades jordbrukskasserörelsen i den utsträckning, som föreslagits genom proposition i ämnet till innevarande års riksdag.

Ledamoten av jordbruksutredningen Nils Adler har i särskilt yttrande (sid. 42—43) förklarat sig icke kunna biträda förslaget, i vad det avsåge de s. k. förbättringslånen.

Över jordbruksutredningens betänkande hava yttranden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, riksräkenskapsverket, statens egnahemsstyrelse, generalpoststyrelsen, riksförsäkringsanstalten, fullmäktige för pensionsförsäkringsfonden, fullmäktige för riksbanken, fullmäktige för riksgäldskontoret, samtliga länsstyrelser efter hörande av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank, styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan, svenska bankföreningen och svenska sparbanksföreningen.

Innan jag närmare ingår på de föreliggande förslagen, torde jag få något uppehålla mig vid jordbruksutredningens förenämnda skrivelse den 22 december 1931, vilken är vidfogad betänkandet (sid. 44—59). Enligt vad i skrivelsen angives hava däri omförmälda av jordbruksutredningen verkställda undersökningar huvudsakligen bestått i vissa förfrågningar dels hos hushållningssällskapens förvaltningsutskott dels ock hos kreditinrättningar i skilda delar av landet. Av jordbruksutredningens sammanfattningsvis lämnade redogörelse för det huvudsakliga innehållet i de yttranden, som i anledning av nämnda förfrågningar inkommit, framgår i huvudsak följande.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott hava genomgående betecknat jordbrukets och dess binäringars nuvarande läge såsom synnerligen bekymmersamt, vilket ansetts bero på ett flertal samverkande orsaker, såsom 1931 års svaga skörd, rådande låga priser på animaliska produkter, försvårade avsättningsförhållanden för dylika produkter såväl inom landet som utomlands, höga skatter och utskylder, höga räntor, höga pris på jordbrukets arbetslöner och å dess produkter samt i skogsområdena det starka priset på skogsprodukter och de med depressionen på trävarumarknaden och importen av ryskt virke sammanhängande inskränkningarna i skogsavverkningarna. Här berörda och andra ogynnsamma faktorer hade medfört, att jordbrukets förut svaga räntabilitet ytterligare försämrats och att jordbrukarna i vida kretsar måst tillgripa ökad skuldsättning för att kunna bestrida räntor, amorteringar, skatter och andra nödvändiga löpande utgifter. För de svårast skuldsatta vore det, om en vändning till det bättre ej snart inträdde, endast en tidsfråga, när ekonomiskt sammanbrott komme att ske och vederbörande måste lämna sina jordbruk. Svårigheterna kunde anses mest tryckande för större och medelstora gårdar, enär man här, på grund av beroendet av främmande arbetskraft m. m., icke ägde samma möjligheter att nedbringa utgifterna som vid de mindre jordbruken. I fråga om de senare hade det visat sig, att man genom sänkning av levnadsstandarden och inskränkande av utgifterna i övrigt till det allra nödvändigaste kunnat i viss mån anpassa sig efter det försvårade läget. Stora grupper funnes emellertid även av

Jordbruksutredningens skrivelse den 22 december 1931.

smärre jordbrukare, vilka befunne sig i kritiskt läge, särskilt ett stort antal egnahemslåntagare, vilka hade svårt att komma ut med räntor och amorteringar å sina lån, samt småbrukare i skogsbygderna, framför allt Norrland, vilka för sin utkomst vore beroende av inkomster av skogsförsäljningar eller skogsarbeten. Såsom bevis på jordbrukarnas ekonomiska trångmål har från skilda håll bland annat framhållits, att exekutiva auktioner å jordbruksegendomar och lagsökningar ökats liksom även restantierna å hypoteks-, egnahems- och andra låneräntor. Likaledes visade uttagningarna på jordbrukarnas sparkasseräkningar m. m. ökning.

Av samtliga *hypoteksföreningar*, som inkommit med yttranden, Gevle-Dala hypoteksförening undantagen, har uppgivits, att år 1931 utmärkts av ökade kreditanspråk från jordbrukarnas sida. Ökningen hade dock ej varit lika stark inom alla föreningars områden. Beträffande jordbrukarnas inbetalning av förfallna annuiteter har av flertalet hypoteksföreningar uppgivits, att läget på senaste tiden i hög grad försämrats. Flera föreningar hava jämväl framhållit, att i samband med restantiernas ökade omfattning en stark ökning av antalet lagsökningar för deras indrivning inträtt. Samtliga föreningar hava förklarat, att den av jordbrukskrisen föorsakade nedgången av jordbrukets fastighetsvärden icke föranlett föreningarna att påkalla extraordinär amortering av inteckningslån eller att vidtaga särskilda restriktioner med avseende på beviljandet av lån. Samtidigt har dock allmänt framhållits, att föreningarna vid utlämnande av nya lån framginge med ökad försiktighet vid bestämmandet av egendomarnas beläningsvärden.

Centralkassorna för jordbrukskredit hava meddelat, att jordbrukarnas kreditanspråk på senaste tiden i större eller mindre grad ökats, särskilt beträffande revers- och växellån, delvis sammanhängande med tillkomsten av nya jordbrukskassor. I avseende å likvideringen av förfallna växlar samt räntor och amorteringar å lån hava samtliga centralkassor uppgivit, att ökade svårigheter gjort sig gällande synnerligast under senare hälften av år 1931. Centralkassorna hava vidare uppgivit, att det i större omfattning än tidigare förekomme, att växlar och lån omsattes utan avbetalning eller med endast obetydlig sådan. I allmänhet hava centralkassorna förklarat, att lagsökningar för indrivning av förfallna, ej fullgjorda inbetalningar på senare tiden måst tillgripas i ökad omfattning. Någon extraordinär amortering av inteckningslån på grund av den nedgång av egendomsvärdena, som jordbrukskrisen medfört, hava centralkassorna, enligt vad de anfört, icke påfordrat. Ett dylikt krav hade ej heller ansetts möjligt att genomföra under rådande krisläge. Där emot hade kraven skärpts beträffande säkerheterna vid utlämnandet av nya lån.

Ett 40-tal *sparbanker* i olika delar av landet hava jämväl inkommit med yttranden. Vad först beträffar sparbanker i mellersta Sverige har i flertalet yttranden från sagda banker uppgivits, att någon ökning av jordbrukarnas kreditbehov under senaste tiden icke förmärkts, medan däremot i några yttranden en motsatt uppfattning framförts. I allmänhet har ansetts, att det på senaste tiden mött större svårigheter för jordbrukarna än förut att fullgöra räntebetalningar och amorteringar, och vissa av nu ifrågavarande banker hava anfört, att de varit nödsakade att i större utsträckning än tidigare bevilja anstånd med förfallna räntors och amorteringars erläggande. Lagsökningar och dylika åtgärder för indrivning av fordringar hava dock i allmänhet ansetts icke hava tagit större omfattning än tidigare. Av sparbanker i norra och mellersta Småland

har uppgivits, i stort sett, att nämnvärd ökning av jordbrukarnas kreditbehov icke ägt rum samt att några avsevärda kreditvärigheter ej framträtt. I södra Sveriges mera utpräglade jordbruksbygder synas dylika svårigheter däremot hava gjort sig gällande. Vissa sparbanker i södra Sverige hava jämväl meddelat, att åtgärder för indrivning av fordringar hos jordbrukarna, i trots av att betalningsanstånd m. m. i möjligaste mån medgivits, måst vidtagas i större omfattning än eljest. Från sparbanker i västra Sverige har i allmänhet uttalats, att ökning av jordbrukarnas kreditanspråk på senaste tiden förmärkts liksom att svårigheterna för jordbrukarna att verkställa förfallna inbetalningar tilltagit, ehuru dock icke i mera utpräglad grad. Någon mera anmärkningsvärd ökning av antalet lagsökningar har enligt uppgift från sistnämnda sparbanker icke förekommit. Från sparbankshåll i Norrland har meddelats, att jordbrukarnas kreditanspråk i någon mån ökats på sista tiden, och att det tydligt kunde märkas, att svårigheterna för jordbrukarna att inbetala förfallna räntor och amorteringar ökats hösten 1931. Anstånd med dylika inbetalningar hade måst medgivas i större utsträckning än tidigare, och det kunde förväntas, att i början av år 1932 lagsökningar och dylika åtgärder måste tillgripas mer än vanligt. — Från flertalet sparbanker i olika delar av landet har slutligen uppgivits, att jordbrukarna i ökad grad uttagit sina hos sparbankerna inestående medel, vilket ansetts tyda på en skärpning av jordbrukskrisen.

Genom Svenska bankföreningen hava yttranden rörande jordbrukets kreditförhållanden till jordbruksutredningen inkommit från olika *affärsbanker* i Östergötland, Skåne och Västergötland, varjämte några allmänna upplysningar meddelats rörande förhållandena i Norrland. De från Östergötland inkomna uttalandena hava gått i delvis divergerande riktning. Medan sålunda vissa bankkontor förklarar, att ökning av jordbrukarnas kreditanspråk eller större svårighet att infria förfallna förbindelser icke förmärkts, har i yttranden från andra kontor uttalats, att kreditanspråken tilltagit, särskilt beträffande växelkrediten, att ökade svårigheter tydligt gjort sig gällande i fråga om likvideringen av förfallna växlar, räntor och amorteringar, att avbetalningar å lån och växlar i allmänhet vore obetydliga och ofta helt utebleve, samt att svårigheterna för lanthandlare och andra jordbrukets leverantörer att erhålla betalning av lantmännen ökats. Genomgående har gjorts gällande, att jordbrukarnas tillgodohavande å sparkasse- och annan bankräkning visat fortgående minskning. I yttrandena från bankkontoren i Skåne har jordbrukets ekonomiska läge i allmänhet betecknats såsom mycket bekymmersamt. Av de utav bankkontor i Västergötland avgivna yttrandena gå flertalet i den riktningen, att några bestämda tecken till en mera avsevärd försämring av jordbrukarnas ekonomiska läge på senaste tiden icke framträtt. Vissa bankkontor hava emellertid framhallit jordbrukets läge såsom väsentligt försämrat, jämfört med förhållandena 1930. Av bankkontor i Norrland har meddelats, att jordbrukarna i skogsdistrikten icke syntes hava att kämpa med samma svårigheter som jordbrukarna i de mera utpräglade jordbruksdistrikten, närmast av den anledningen, att de norrländska jordbruket huvudsakligen vore inriktade på självförsörjning.

De upplysningar, jordbruksutredningen, på sätt nu nämnts, inhämtat, fann utredningen ådagalägga, att landets jordbrukare i vida kretsar hade att kämpa med stora ekonomiska svårigheter. Jordbruksutredningen ansåg det nödvändigt, att extraordinära åtgärder vidtoges för att

bereda jordbrukarna lättnad och andrum i deras ekonomiska betryck. Vid övervägande av olika utvägar, som syntes kunna ifrågasättas, kom jordbruksutredningen till den uppfattningen, att det föreläge synnerligt behov av särskilda stödåtgärder bland annat på jordbrukskreditens område. Beträffande sättet för den ifrågasatta kredithjälpens anordnande inskränkte sig emellertid jordbruksutredningen till vissa allmänna uttalanden.

Jordbruksutredningens betänkande och förslag.

Sedan jordbruksutredningen av Kungl. Maj:t erhållit förenämnda uppdrag att upprätta och inkomma med förslag i ämnet, har utredningen till en början verkställt undersökning rörande de stödåtgärder i avseende å jordbrukskrediten, som genomförts i vissa främmande länder. Beträffande denna undersökning, för vilken redogöres i betänkandet, tillåter jag mig hänvisa till detta (sid. 6—12). I betänkandet har vidare givits en kort översikt över den svenska jordbrukskreditens art och omfattning, vartill jag jämväl får hänvisa (sid. 12—19). Jordbruksutredningen har icke funnit tiden medgiva att genom statistiskt material och liknande uppgifter närmare klarlägga kreditvärigheternas art, räckvidd och yttringar men har å andra sidan ej heller ansett ett dylikt klarläggande nödvändigt, enär ifrågavarande svårigheter enligt utredningens åsikt därförutan vore tillräckligt kända och omvitnade. En sammanställning över antalet i konkurs sökta eller försatta jordbrukare under perioderna 1 oktober—31 december 1930 och 1931 samt 1 januari—15 februari 1931 och 1932 har dock intagits i betänkandet (sid. 20). Av sammanställningen framgår, att för riket i dess helhet antalet konkursansökningar, avseende jordbrukare, stigit från 169 under perioden 1 oktober—31 december 1930 till 302 under motsvarande period 1931, eller således med 79 procent, samt från 106 under perioden 1 januari—15 februari 1931 till 209 under motsvarande period 1932, eller således med 97 procent.

För bedömande av i vad mån jordbrukets kreditbehov kunde fyllas genom landets nuvarande kreditanordningar eller måste säkerställas genom särskilda åtgärder, har jordbruksutredningen först upptagit till prövning frågan om jordbrukets behov av primärkredit (lån mot fastighetsinteckning) och annan långfristig kredit samt dess tillgodoseende. Jordbruksutredningen konstaterar, att genom jordbrukets starkt försämrade ekonomi ett extraordinärt behov av långfristig kredit uppstått. Jordbruksutredningen erinrar, att hypoteksföreningarna och sparbankerna för närvarande vore de kreditinrättningar, som i främsta rummet av jordbrukarna anlitas för kredit av nu ifrågavarande slag. Utredningen är också av den uppfattningen, att i synnerhet hypoteksföreningarna men i stort sett även sparbankerna tillhandahölle kredit på sådana ränte- och andra villkor, att de borde anses tillfredsställa skäligen anspråk från jordbrukets sida. På grund härav kunde enligt utskottets åsikt ett anlitage av berörda kreditinstitutioner för fyllande av nyssnämnda kreditbehov anses önskvärt, och avgörande för frågan om be-

hovet av extraordinära åtgärder för sagda ändamål syntes därför bliva huruvida inrättningarna med hänsyn till kapitaltillgångar och andra förutsättningar intoge den ställning, att de kunde fylla ifrågavarande ökade krav.

Vad hypoteksföreningarna beträffar uppgiver jordbruksutredningen, att den hos Sveriges allmänna hypoteksbank inhämtat, att svårigheter hittills icke mött att på förmånliga villkor uppbringa erforderligt kapital för föreningarnas utlåningsrörelse, ävensom att en ökad omfattning av ifrågavarande rörelse sannolikt icke skulle medföra ändring i anförda förhållande. Däremot finner utredningen, att föreningarna icke alltid ägde den lokala utbredning och organisation, som erfordrades för att jordbruket skulle i ökad grad genom föreningarna kunna erhålla tillgång till primärkredit. Särskilt vad Norrland beträffade framstode det såsom önskvärt, att en effektivare organisation av föreningarnas verksamhet åstadkommes, samt att andra åtgärder vidtoges, i syfte att göra hypotekslåneinrättningen mera känd och använd av jordbrukarna. Enligt vad utredningen inhämtat syntes även kunna förväntas, att berörda institution komme att vidtaga anstalter för ifrågavarande syftemåls vinnande. Utredningen har under dylika förhållanden ansett sig icke böra framlägga särskilda förslag på förevarande område utan begränsat sig till att framhålla den synnerliga vikt, som från synpunkten av jordbrukets tillgodoseende med primärkredit låge däruppå, att nämnda anstalter bleve av tillräckligt verksam art och komme till genomförande med största möjliga skyndsamhet.

Hypoteksföreningarnas långivning.

Vad sparbankerna angår har jordbruksutredningen funnit den verkställda undersökningen giva vid handen, att sparbankerna på senaste tiden i viss utsträckning kommit i det läge, att tillräckliga likvida medel saknats för fyllande av jordbrukarnas kreditbehov. Utredningen anser det uppenbart, att i den mån sparbankerna icke förmådde att i tillfredsställande omfattning upprätthålla sin verksamhet på jordbrukskreditens område, måste härav följa en avsevärd skärpning av jordbrukets kreditsvårigheter, och utredningen finner det nödvändigt, att åtgärder för avhjälpande av ifrågavarande svårigheter av ena eller andra slaget vidtoges. Till en början är utredningen härvid av den uppfattningen, att sparbankerna redan utan hjälp från statsmakternas sida skulle vara i stånd att i viss mån förbättra jordbrukets kreditmöjligheter. Utredningen anför härutinnan:

Sparbankernas långivning.

Det syntes jordbruksutredningen, som om sparbankerna själva borde äga vissa möjligheter att genom lämpliga anordningar tillförsäkra sig ökad tillgång på kapital för utlåning till jordbrukare. Sålunda torde exempelvis i vissa fall betydande obligationsinnehav stå till deras förfogande, vilka utan att bankernas likviditet därigenom sattes i fara torde kunna tillfälligt belånas i andra kreditinrättningar och stundom försäljas. Vidare torde åtskilligt kunna vinnas genom förbättrat samarbete mellan sparbanker med samma verksamhetsområde på så sätt, att spar-

bank med god tillgång på medel antingen tillfälligtvis utlånade kapital till eller övertog lån från sparbank, som lede brist på medel. Framhållas finge här även, att sparbankerna i händelse av otillräcklig egen kapitaltillgång för här åsyftade ändamål torde kunna förbättra sina förutsättningar att tillgodose kreditbehovet genom omplacering av jordbrukarlån till hypoteksföreningarna.

Även i ett annat avseende syntes sparbankerna böra kunna anpassa sig efter jordbrukets ökade kreditbehov. Förut meddelade uppgifter rörande fördelningen av sparbankernas medel gäve vid handen, att berörda medel till vida övervägande delen disponerades för kredit utanför jordbruket. Ifrågavarande förhållande syntes gälla även sparbanker i jordbruksbygderna och kunde i viss mån betecknas såsom ett uttryck för den kapitalsugning från landsbygden till handels- och industriorterna, som utmärkt de senare årtiondenas utveckling. Här berörda placeringsförfarande måste för närvarande anses otillfredsställande ur jordbrukets synpunkt, enär detsamma kunde antagas bidra till nuvarande knapphet på medel för kreditbehovets tillgodoseende i vederbörande sparbankers hemorter, och syntes även stå i strid med föreskriften i sparbankslagens 26 §, att sparbanks utlåningsrörelse företrädesvis skulle avse bankens verksamhetsområde. Jordbruksutredningen ansåge därför, att ett strängare iakttagande av denna föreskrift i nuvarande läge vore påkallat för vinnande av en förbättring i fråga om kapitaltillgången hos sparbankerna för jordbrukskreditens tillgodoseende. För att så vitt möjligt befrämja här avsedda förändring i utlåningsprinciperna syntes det erforderligt, att Kungl. Maj:t fäste vederbörande myndigheters uppmärksamhet på angelägenheten av att jämväl ur förevarande synpunkt följa och granska sparbankernas verksamhet.

Jordbruksutredningen förmenar emellertid, att sparbankerna jämväl vore i behov av det allmännas stöd för att kunna fylla sin uppgift på jordbrukskreditens område. Härom anför utredningen:

De stödåtgärder, jordbruksutredningen här ville förordna, skulle bestå däri, att möjlighet öppnades för berörda banker att genom rebelåning av förstklassiga in-teckningar eller mot annan säkerhet erhålla långfristiga lån på gynnsamma villkor, i den mån dylik upplåning erfordrades för tillgodoseende av jordbrukets kreditanspråk. Upplåningen i fråga syntes böra kunna ske antingen hos postsparbanken eller i någon redan befintlig fond, t. ex. pensionsförsäkringsfonden, eller ock i en särskild för ändamålet upprättad, av riksbanken förvaltd länefond. Skulle upplåningen ske hos postsparbanken eller i någon redan befintlig fond, torde särskilda direktiv i ämnet böra av Kungl. Maj:t meddelas vederbörande förvaltande myndigheter. Därest det sista alternativet, en särskild länefond, skulle anses vara att föredraga, syntes viss avsättning av medel till fonden i fråga böra ske för budgetåret 1932/1933. I avseende å avsättningens erforderliga storlek saknades naturligen hallpunkter för någon tillförlitlig beräkning. Jordbruksutredningen ansåge emellertid, att ett belopp av 5 miljoner kronor borde för ifrågavarande ändamål anvisas, vilket belopp syntes böra täckas av länemedel. Vid fondens anlåtande för belåning syntes räntan icke böra bestämmas högre, än att den ungefärligen motsvarade den ränta, vartill förstklassiga obligationer kunde belånas i riksbanken.

För att sparbankerna skulle kunna använda sig av den förordade länemöjligheten syntes det behövt att såsom ett av jordbrukskrisen föranlett provisorium stadga viss undantagsbestämmelse i avseende å nu-

varande föreskrift i sparbankslagens 22 § första stycket. Enligt berörda föreskrift finge sparbank ej driva annan inlåningsrörelse än å motboks-räkning, dock att sparbank finge för fyllande av tillfälligt penningbehov begagna kredit å löpande räkning eller kreditivräkning i riksbanken eller inländskt bankbolag eller annorledes upptaga lån. Då anförda stadgan-de syntes förhindra en upplåning av den art, jordbruksutredningen ifråga-satt, ansåge jordbruksutredningen, att till nyssnämnda paragraf i spar-bankslagen borde fogas en provisorisk tilläggsbestämmelse av det huvud-sakliga innehåll, att här anförda stadgande icke skulle utgöra hinder för sparbanks upptagande av långfristiga lån hos postsparbanken eller i statlig fond, i den mån det gällde för beredande av medel för jordbruks-kredit erforderlig upplåning. Dylikt låneärende torde böra prövas och avgöras av den myndighet, under vars förvaltning postsparbanken, respek-tive den statliga fonden vore ställd, varvid yttrande torde böra inhämtas från sparbanksinspektionen samt länsstyrelsen i det län, inom vilket låne-sökande sparbank hade sitt verksamhetsområde.

Vad angår jordbrukets behov av löpande drifts- och affärskredit finner jordbruksutredningen erforderligt, att vissa stödåtgärder vidtoges även på detta område. Berörda åtgärder borde enligt jordbruksutredningen inriktas på en ytterligare utveckling av jordbrukskasserörelsen. Emel-lertid erinrar utredningen, att Kungl. Maj:t redan i proposition till innevarande års riksdag, nr 200, för säkerställande av Svenska jordbruks-kreditkassans upplåning framlagt förslag om en ökning av kassans grundfond med 10 miljoner kronor. Utredningen anför, att därest förslaget bifölles, stöd för jordbrukskasserörelsens utveckling syntes hava beretts i den utsträckning, som för närvarande erfordrades.

*Jordbrukets
driftskredit.*

De ekonomiska svårigheter, vari jordbrukarna till följd av den rådan-de krisen råkat, äro enligt jordbruksutredningens åsikt av den art, att, även efter utnyttjande av de möjligheter, utredningen, på sätt nämnts, anvisat för underlättande av jordbrukets tillgång till kredit, särskilda hjälpåtgärder från det allmännas sida måste anses påkallade å området. Jordbruksutredningen föreslår härutinnan, dels att för främjande av ackordsuppgörelser mellan jordbrukare och deras fordringsägare staten skulle under budgetåret 1932/1933 lämna vederbörande jordbrukare låne-bidrag (ackordslån) att utgå efter vissa grunder, dels ock att jordbrukare, som på grund av trängande förfallna skulder hotades av ekonomiskt sam-manbrott, måtte av staten under nyssnämnda tid beredas penninghjälp i form av lån, som ej behövde återbetalas om visst förbättringsarbete ut-fördes (förbättringslån). De närmare bestämmelserna angående dessa lån, vilka med ett gemensamt namn kallas stödlån, har jordbruksutred-ningen tänkt sig sammanförda i en kungörelse angående utlämnande av stödlån till jordbrukare. Förslag till dylik kungörelse har uppgjorts av jordbruksutredningen, som i särskild motivering lämnat ingående upplys-ning rörande de synpunkter, vilka varit avgörande för bestämmelsernas utformning (sid. 70—94). En sammanfattning av innehållet i nämnda be-stämmelser samt av de till grund härför anförda motiv torde här få lämnas.

*Särskilda
stödlån.*

Ackordslån.

Vad först angår förutsättningarna för erhållande av ackordslån innebär förslaget följande. Ackordslån kan beviljas allenast om vederbörandes ekonomiska ställning är sådan, att skulderna överstiga tillgångarna och orsaken härtill kan tillskrivas rådande jordbrukskris. Uttryckligt förbud stadgas mot beviljande av ackordslån åt den, som senare än den 1 maj 1931 tillträtt den av honom brukade fastigheten. Vidare har såsom villkor för erhållande av ackordslån föreskrivits, att det med hänsyn till ackordets beskaffenhet samt omständigheterna i övrigt skall synas sannolikt, att gäldenären efter ackordets genomförande skall kunna fortsätta att driva jordbruket och därunder göra rätt för sig. Beträffande ackordet hava i anslutning härtill lämnats vissa närmare föreskrifter, som måste uppfyllas för att ackordslån skall kunna beviljas. Sålunda skola gäldenärens skulder genom ackordet så nedbringas, att efter ackordets genomförande skuldsumman icke överstiger tillgångarnas uppskattade värde. Med hänsyn därtill att ovillkorlig återbetalningsskyldighet icke skall föreligga för mer än halva lånebeloppet skall vid nyssnämnda beräkning endast hälften av ackordslånet inräknas bland skulderna. Ehuru ackordet i regel bör omfatta alla oprioriterade fordringar, har detta likväl ej uppställts såsom en ovillkorlig förutsättning, enär man ansett särskilda förhållanden kunna betinga undantag härifrån. Däremot fordras, att även prioriterade borgenärer under vissa förhållanden godtaga ackord. Borgenär, som till säkerhet för sin fordran har realsäkerhet i form av in-teckning i gäldenärens egendom eller egendom såsom pant, skall sålunda, i den mån täckning för fordringen ej kan beräknas erhållas av säkerheten, för överskjutande del av fordringen deltaga i ackordet. I detta avseende måste således frivillig uppgörelse träffas med vederbörande borgenär. För att ej äventyra gäldenärens möjlighet att efter ackordets genomförande fortsätta sin rörelse har å andra sidan föreskrivits, att vissa prioriterade fordringar skola kontant betalas i samband med ackordet, nämligen utskyld och arrendeavgift samt ränta å in-tecknad eller liknande gäld, i den mån säkerheten beräknas förslå även till gäldandet av räntan. Dock kan dylik ränta få in-estå, om borgenären utfäster sig att under två år från ackordslånets beviljande ej indriva densamma. Av sociala skäl har vidare uttryckligen stadgats, att tjänstehjons och arbetares lönefordran ej genom ackordsuppgörelsen får nedsättas till lägre belopp än som i händelse av konkurs kunnat beräknas med förmånsrätt eller eljest utdelas å fordringen. Borgenärer, som enligt vad nyss sagts skola deltaga i ackordet, få däri icke erhålla mera än 60 procent å sina fordringar. Ehuru, såsom förut anmärkts, med in-teckningshavarna skall träffas uppgörelse av innebörd, att efter ackordets genomförande den in-tecknade gälden ej får överstiga fastighetens värde, har till ytterligare tryggnade av gäldenärens möjligheter att efter ackordet behålla sitt jordbruk föreskrivits, att innehavare av in-teckningar liggande över två tredjedelar av fastighetens uppskattade

värde skola utfästa sig att under två år från ackordslanets beviljande icke indriva fordringen, såvida utfäst ränta erlägges utan väsentligt dröjsmål och säkerheten ej genom gäldenärens förvällande märkligt försämras. Detta skall dock ej gälla beträffande lån från statens utlåningsfonder, varjämte undantag medgives för fall, då, såsom beträffande sparbanker, laga hinder möter för avgivande av dylik utfästelse.

Under de förutsättningar, som sålunda angivits, kan ackordslån beviljas för genomförande av såväl underhandsackord som tvångsackord utan konkurs och ackord i konkurs.

Storleken av ackordslån skall delvis vara beroende av värdet å den fastighet gäldenären brukar. Sålunda får lån ej överstiga fyrahundra kronor ökat med tjugo procent av fastighetens taxeringsvärde enligt den för 1932 gällande taxeringen. Av statsfinansiella skäl har emellertid för ackordslån bestämts ett maximibelopp av tiotusen kronor. I syfte att förhindra, att oprioriterade borgenärer genom ackordslånet oskäligt gynnas, har stadgats, att ackordslån ej får utgå med så högt belopp, att dylika borgenärer därigenom kunna erhålla mer än fem procent av fordringsbeloppet utöver vad de med hänsyn till boets ställning beräknas kunna få. Beträffande ackordslånets storlek är i övrigt att erinra, att, såsom framgår av vad förut anförts, gäldenärens tillgångar efter ackordets genomförande skola bereda täckning för, förutom annan efter ackordet kvarstående gäld, minst hälften av ackordslånet.

Vid bestämmande av lånevillkoren har hänsyn tagits till låntagarnas behov av det allmännas stöd och till ovissheten om jordbrukskrisens utveckling i fortsättningen. Sålunda hava alltför stränga krav ej ansetts böra uppställas å den säkerhet, som bör ställas för lånen. Beträffande självägande jordbrukare skall därför såsom säkerhet godtagas inteckning i gäldenärens jordbruksfastighet med rätt efter de inteckningar, som efter ackordets genomförande skola kvarstå. Beträffande arrendator skall borgen eller annan säkerhet för lånets halva belopp godtagas. Låntagaren skall i varje fall förbinda sig att icke innan lånet guldits utan Kungl. Maj:ts medgivande låta meddela inventarie- eller förlagsinteckning i sin egendom. Dylik inteckning å halva lånebeloppet skall dock få lämnas till borgensman såsom säkerhet för borgen för lånet. Skyldigheten att återbetala lånet har i viss mån gjorts beroende av konjunkturerna inom jordbruksnäringen. Hälften av ackordslånet skall under alla förhållanden återbetalas; resten däremot endast i den mån förhållandena inom jordbruksnäringen framdeles förbättras. I brist på lämpligare norm för bestämmandet härav har taxeringsvärdet å jordbruksfastigheter ansetts böra vara avgörande. Om således jordbruksvärdet enligt 1938 års fastighetstaxering å samtliga jordbruksfastigheter inom länet överstiger motsvarande vid 1933 års fastighetstaxering fastställda jordbruksvärde med minst tio procent, skall hela lånet återbetalas, varemot, om stegring inträffar med mindre än tio procent, utöver hälft-

ten av lånet skall återbetalas endast mot stegringen svarande del av den andra hälften. Vid denna jämförelse skall dock hänsyn ej tagas till taxeringsvärdet å jordbruksfastigheter, som ägas av svenska aktiebolag eller bankbolag. Sedan 1938 års fastighetstaxering avslutats, skall Kungl. Maj:t i enlighet härmed för varje län bestämma hur stor del av ackordslånen, som skall återbetalas. Återbetalning av ackordslån skall ske med en femtedel om året under fem år med början 1939. Lånet skall under de två första åren vara räntefritt; därefter skall erläggas ränta efter fem procent om året å halva lånebeloppet, och sedan det bestämts hur stor del av lånet, som därutöver skall återbetalas, jämväl å denna del. Ackordslån skall emellertid i vissa fall vara omedelbart förfallet till betalning, nämligen om låntagaren låter väsentligt dröjsmål komma sig till last med fullgörande av amortering eller räntebetalning å lånet, om han bryter mot utfästelse att icke låta meddela inventarie- eller förlagsinteckning i sin egendom, om han gör sig skyldig till vanskötsel av jordbruket, om genom hans förvållande den för lånet ställda säkerheten märkligt försämras eller om han upphör att driva jordbruk. I dylika fall skall hela ackordslånet inbetalas, såvida ej dessförinnan blivit bestämt, att återbetalningsskyldighet föreligger beträffande endast en del därav.

Jordbruksutredningen har, såsom i det följande kommer att närmare beröras, föreslagit, att för handläggning av ärenden angående ackordslån och förbättringslån skall inrättas en särskild organisation, bestående av dels s. k. stödlånenämnder — i regel en i varje tingslag — samt dels s. k. länsnämnder — en i varje län. Ansökan om ackordslån skall ingivas till stödlånenämnden i den ort, där jordbruket drives. Därest stödlånenämnden efter preliminär undersökning av sökandens förhållanden ej finner uppenbart, att ackordslån icke kan beviljas, skall nämnden meddela beslut, att låneärendet upptages till behandling. Att formligt beslut härom ansetts böra meddelas beror därpå, att efter ansökningens upptagande till behandling skall, såsom i annat sammanhang kommer att beröras, gälla viss inskränkning i borgenärs möjlighet att erhålla utmätning i gäldenärens egendom eller göra ansökan om hans försättande i konkurs. Mot beslut, varigenom stödlånenämnd vägrat till behandling upptaga ansökan om ackordslån, skall sökanden äga klagorätt hos länsnämnden. Då låneärende upptagits, skall nämnden låta upprätta förteckning över gäldenärens skulder och tillgångar eller, om sökanden själv föranstaltat om sådan, kontrollera riktigheten av densamma. Tillgångarna skola därvid upptagas till saluvärdet, dock får fastighet ej äsättas värde, som med mer än tjugo procent avviker från det under 1932 gällande taxeringsvärdet. Visar bouppteckningen brist i boet, skall stödlånenämnden vara gäldenären behjälplig med åvägabringande av ackord på sådana villkor, att ackordslån kan erhållas. Därvid skall i första hand försök göras att få till stånd frivillig ackordsuppgörelse och först om detta strandat ackordsförhandling utan konkurs inledas, om skäl härför föreligga. Är gäldenären i konkurs,

skall nämnden söka få till stånd ackord i konkursen på villkor som nyss sagts. Kan nämnden ej åstadkomma ackord, förfaller låneärendet. För den händelse uppgörelse om underhandsackord träffas, skall låneärendet hänskjutas till länsnämnden för slutlig prövning. Har ackordsförhandling utan konkurs eller förhandling om ackord i konkurs inletts, skall läsnämnden beredas tillfälle att före borgenärssammanträdet för ackordsfrågans prövning meddela besked, huruvida ackordslån kan beviljas under förutsättning att det ifrågasatta ackordet antages. I dylika fall skall emellertid det definitiva beslutet meddelas först sedan rätten fastställt ackordet och beslutet härom vunnit laga kraft. Länsnämnden skall äga att definitivt avgöra ansökningar om ackordslån och således även att bevilja sådana lån. Länsnämnden skall även ombesörja meddelande av inteckning, som skall utgöra säkerhet för lånet, ävensom erforderliga dödnings- och nedsättningsåtgärder beträffande äldre inteckningar. Kostnaden härför skall bestridas av statsmedel. Av gäldenären utfärdad skuldförbindelse å lånet jämte tillhöriga säkerhetshandlingar skola därefter jämte protokoll över länsnämndens beslut översändas till statskontoret, som skall utanordna lånet och översända lånemedlen till länsnämnden för utbetalning till borgenärerna.

I anslutning till förslaget om ackordslånen framhåller jordbruksutredningen, att det för ett lyckligt genomförande av en ackordsförhandling vore av vikt, att möjligheten att mot gäldenären företaga exekutiva åtgärder eller att göra ansökan om hans försättande i konkurs inskränktes, medan dylik förhandling påginge. Jordbruksutredningen erinrar om de bestämmelser till gäldenärens skyddande mot utmätning och konkursansökan, som äro upptagna i 12 § första punkten och 13 § lagen den 13 maj 1921 om ackordsförhandling utan konkurs, samt föreslår, att sagda bestämmelser göras tillämpliga jämväl å förhandlingar om underhandsackord i samband med ansökan om ackordslån. Utredningen har utarbetat förslag till lag härutinnan. Enligt detta skall, sedan stödlånenämnd eller länsnämnd beslutat upptaga jordbrukares ansökan om ackordslån till behandling och intill dess frågan härom blivit avgjord, dock högst under tre månader, beträffande ansökan om jordbrukares försättande i konkurs, som göres av borgenär, vars fordran uppkommit innan nämndens beslut meddelats och icke är förenad med förmänsrätt, samt i fråga om utmätning till gäldande av fordran, som uppkommit innan samma beslut meddelats, vad i nyssnämnda bestämmelser i ackordslagen funnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Anstånd med exekutiva åtgärder m. m.

Beträffande förutsättningarna för erhållande av förbättringslån ävensom storleken av och villkoren för dylika lån har föreslagits följande: Förbättringslån får ej beviljas jordbrukare, som senare än den 1 maj 1931 tillträtt jordbruket. Från rätt att erhålla förbättringslån skall undantagas egnahemslåntagare. Den brukade fastigheten

Förbättringslån.

får vidare ej hava högre taxeringsvärde än 15,000 kronor enligt den för år 1932 gällande taxeringen. Beträffande arrendator, som arrenderar del av fastighet, för vilken del särskilt taxeringsvärde ej finnes bestämt, får den odlade jordens areal ej överstiga tio hektar. Förbättringslån får beviljas endast om sökanden är i behov av penningar för att kunna erlægga förfallna utskylder, räntor eller andra före den 1 juli 1932 uppkomna skulder, som han antigen ådragit sig för jordbruksdriften eller, där han i väsentlig mån varit beroende av biförtjänster, nödgats på grund av att sådana ej kunnat erhållas ikläda sig för sitt och sin familjs uppehälle. Vidare skall sökanden hava utnyttjat de möjligheter, som stått honom till buds, att annorledes upplåna erforderliga medel eller att genom arbete åt annan eller eljest erhålla inkomster. Om penningbehovet får anses självfövällat eller förorsakat av jordbruksdriften ovidkommande omständigheter, kan förbättringslån ej erhållas. Ej heller får sådant beviljas, om det med hänsyn till sökandens ekonomiska ställning eller förhållandena i övrigt måste antagas, att han i allt fall blir nödsakad lämna sitt jordbruk. Sökanden skall förbinda sig att å den av honom brukade fastigheten utföra visst arbete, ägnat att förbättra densamma. Såsom exempel å dylika förbättringsarbeten angivas: dikning, nyodling, röjning, betesförbättring, byggnadsarbete, stenbrytning, åtgärder för skogskultur och vägarbete. Arbetet skall vidare vara sådant, att sökanden ej för anskaffande av redskap och materialier behöver hava utgift å högre belopp än femtio kronor. Ej heller får sökanden för arbetets utförande hava erhållit lån från statens eller hushållningssällskaps lånefonder eller bidrag av allmänna medel. Lån får utgå med högst två tredjedelar av den uppskattade arbetskostnaden. Kräves för arbetets utförande redskap eller materialier, som sökanden ej äger eller utan kostnad kan anskaffa, får lånebeloppet dock utöver vad nyss sagts ökas med högst femtio kronor. Det högsta belopp, varmed förbättringslån kan utgå, skall emellertid vara fyrahundra kronor. Vid beloppets bestämmande skall hänsyn tagas till sökandens ekonomiska förhållanden samt jordbrukets storlek. För förbättringslån skall säkerhet ej fordras. Har låntagare inom förelagd tid utfört åtaget förbättringsarbete, är han, sedan arbetet blivit i föreskriven ordning godkänt, fri från skyldighet att återbetala lånet. I annat fall är han skyldig omedelbart återbetala lånebeloppet jämte fem procent årlig ränta därå från utbetalningsdagen. Undantag härifrån gäller dock om låntagarens underlåtenhet i nämnda avseende beror på sjukdom, olyckshändelse eller annan omständighet, varöver han ej kunnat råda; i dylika fall kan uppskov med arbetets fullgörande beviljas honom. Återbetalningsskyldighet inträder även, om låntagare uppenbarligen missbrukat lånebeloppet.

Beträffande förfarandet i ärenden angående förbättringslån har föreslagits, att ansökan om förbättringslån skall inlämnas till ordföranden eller någon ledamot i stödlånenämnden. I ansökningsgen skall lämnas uppgift bland annat om det tilltänkta förbättringsarbetet.

Dessutom skall ingivas en av sökanden under edlig förpliktelse underskrifven uppgift om hans tillgångar och skulder. Ordföranden eller ledamot av nämnden skall innan ärendet behandlas av nämnden företaga undersökning, huruvida skäl föreligga för lånets beviljande, och därvid även taga kännedom om det ifrågasatta förbättringsarbetet. Uptages ansökningen, skall nämnden föranstalta om beskrivning över förbättringsarbetet och uppskattning av arbetskostnaden. Dylik beskrivning och uppskattning förutsättes i regel kunna göras av nämnden med ledning av upplysningar från ordföranden eller ledamot, som verkställt den förberedande undersökningen. Ansökningen skall slutligt prövas av länsnämnden. Därvid skall nämnden bestämma det förbättringsarbete sökanden skall utföra samt tid, då arbetet senast skall vara avslutat. Tiden må bestämmas till högst två år eller undantagsvis till högst två och ett halvt år från lånets beviljande. Länsnämnden äger även föreskriva, att lånebeloppet helt eller delvis skall utbetalas direkt till viss borgenär. Förbättringslån utanordnas av länsstyrelsen, vilken det jämväl skall åligga att ombesörja lånets indrivande, om låntagaren ej inom viss kort tid efter den för arbetets avslutande bestämda tiden inkommer med bevis av ordföranden i stödlånenämnden, att arbetet utförts och godkänts.

Enligt jordbruksutredningens förslag skall för handläggningen av stödlåneärenden inrättas särskilda allmänna organ, nämligen de förut omnämnda stödlånenämnderna och länsnämnderna.

*Organisa-
tionen.*

Utöver befattningen med ärenden angående stödlån skall stödlånenämnderna även utan samband med ansökan om dylika lån hava att tillhandagå jordbrukare med råd och biträde i fråga om ordnande av uppkomna betalningssvårigheter.

Länsnämnd skall bestå av ordförande och tre ledamöter, samtliga förordnade av Kungl. Maj:t. Därvid har förutsatts, att ordföranden i regel skall vara jurist, ehuru detta icke uppställts såsom en ovillkorlig förutsättning. Av ledamöterna skall en vara jordbrukare, en, som skall utses på förslag av vederbörande handelskammare, äga praktisk erfarenhet i fråga om jordbrukarnas kreditförhållanden, och en, som skall utses på förslag av hushållningssällskapets förvaltningsutskott, besitta teknisk sakkunskap rörande jordbruksfrågor. Sistnämnde ledamot skall emellertid endast deltaga i handläggningen av ärenden angående förbättringslån, under det att den på förslag av handelskammare utsedde ledamoten endast skall deltaga i behandlingen av ärenden angående ackordslån. Länsstyrelsen kan, där så finnes nödigt, förordna särskild sekreterare hos nämnden.

Stödlånenämnd skall bestå av ordförande och två ledamöter. Ordföranden utses av länsstyrelsen, och en av ledamöterna utses av hushållningssällskapets förvaltningsutskott. Såsom tredje ledamot skall inträda ett s. k. stödlåneombud. Stödlåneombud, som utses av länsnämnden, i regel för varje

kommun, skall deltaga i handläggning av ansökningar om stödlån från jordbrukare inom ombudets distrikt.

Ordförande och ledamöter av länsnämnd och stödlänenämnd skola er-hålla ersättning av statsmedel.

Medelsbehov
m. m.

Finansieringen av den förordade låneverksamheten föreslår jordbruks-utredningen skola ske sålunda, att för budgetåret 1932/1933 statsanslag anvisas för uppläggande av två särskilda lånefonder, ställda under statskontorets förvaltning. Beträffande storleken av dessa fonder har jordbruksutredningen på anförda skäl (sid. 34 och 35 respektive sid. 37) beräknat, att för ackordslånen skulle krävas ett anslag av ungefär 10 miljoner kronor, medan för förbättringslånen skulle erfordras i runt tal 9 miljoner kronor. Utredningen anför, att anslagen med hänsyn till det statsfinansiella läget torde få tagas av lånemedel, därest icke vid statsmakternas omprövning av frågan annan utväg kunde finnas framkomlig.

Reserva-
tionen.

I den vid betänkandet fogade, av *herr Adler* avgivna reservationen har såsom skäl mot genomförande av förslaget till förbättringslån huvudsakligen anförts följande:

I vissa delar av landet saknades tillgång till de arbetsmöjligheter, vilka utgjorde en förutsättning för att lån skulle kunna erhållas. Alla jordbrukare i sådan ställning skulle sålunda utan vidare uteslutas från hjälpen. Även om vederbörande jordbrukare ägde tillgång till erforderlig arbetsmöjlighet, vore det emellertid ej lämpligt att förbinda hjälpen med utförande av dylikt arbete. Det vore vid slättbygdernas jordbruk, där svårigheterna vore störst, så gott som omöjligt för den mindre jordbrukaren att inom föreskriven tid medhinna förbättringsarbetet vid sidan av sitt egentliga jordbruksarbete. Följden skulle bliva, att staten antingen måste indriva den genom lånets utlämnande uppkomna fordran eller efterskänka beloppet. Det vore då bättre att från början avstå från att uppställa villkor av angiven art. Dylikt villkor ledde också till en betydande förtyngning av den förberedande utredningen, då i viss mån preciserade planer för arbetenas utförande måste skriftligen upprättas. Vidare vore det svårt att få personer, lämpade att handhava låneverksamheten. Förbättringslånens utdelning, förbättringsarbetenas planläggning och avsyning med mera syntes därjämte komma att draga kostnader av den storlek, att de sannolikt ej komme att stå i rimligt förhållande till den utdelade hjälpens betydelse. Stor ovisshet rådde slutligen om företagets konsekvenser i statsfinansiellt hänseende, då jordbruksutredningens beräkning på denna punkt i huvudsak torde äga karaktären av en gissning.

Yttranden.

Angående
förslaget i
allmänhet.

I de över jordbruksutredningens betänkande och förslag avgivna yttrandena har allmänt vitsordats, att jordbruket för närvarande befunde sig i ett bekymmersamt läge. I stort sett har också enighet rått därom, att åtgärder, ägnade att mildra den rådande jordbrukskrisens verkningar, vore önskvärda. Ehuru meningarna varit delade angående lämpligheten

av de åtgärder, som i angivet hänseende föreslagits av jordbruksutredningen, har dock i övervägande antalet yttranden uttalats anslutning till förslagen, helt eller delvis. Samtidigt har emellertid tämligen allmänt understrukits, att genom de föreslagna åtgärderna allenast tillfällig hjälp beredd. I ett stort antal yttranden har framhållits, att någon varaktig förbättring icke kunde vinnas, därest ej priserna å jordbrukets produkter bragtes i sådant förhållande till produktionskostnaderna, att jordbruksnäringen bleve lönande. Åtgärder i dylik riktning hava ansetts påkallade.

Innan jag redogör för inställningen till de särskilda förslag, jordbruksutredningens betänkande innehåller, torde några allmänna uttalanden här få i korthet återgivas.

Statskontoret har, utan att dock avstyrka vad jordbruksutredningen föreslagit, framhållit följande:

Ehuru statskontoret vore fullt på det klara med det allvarliga läge, vari jordbruksnäringen för närvarande befunne sig, måste ämbetsverket dock såsom sin mening uttala, att jordbruksutredningens i föreliggande betänkande framlagda undersökning knappast varit ägnad att bibringa statskontoret den uppfattningen, att förhållandena borde föranleda till så omfattande och extraordinära stödåtgärder, som nu ifrågasattes. Statskontoret måste ställa sig betänksamt, huruvida åtgärder av den art utredningen föreslagit över huvud taget borde genomföras. Ämbetsverket vore för övrigt mycket tveksamt, huruvida åtgärderna kunde för jordbrukarna medföra en hjälp, som stode i rimligt förhållande till de svårigheter, staten under nuvarande finansiella situation hade att för ändamålet bereda medel. De avsevärda anslagsbelopp, som den föreslagna stödaktionen skulle göra erforderliga, ingåve också allvarliga betänkligheter.

Lantbruksstyrelsen, som i huvudsak tillstyrkt jordbruksutredningens förslag utom vad angår förbättringslånen, har anfört bland annat:

Lantbruksstyrelsen kunde för sin del vitsorda, att ett starkt behov föreläge såväl av ett underlättande av jordbrukets allmänna kreditmöjligheter som även av en mera individuellt betonad hjälp, så långt detta låte sig göra, för förekommande av ekonomiskt sammanbrott. De jordbrukare, som i första hand blivit lidande av den rådande jordbrukskrisens verkningar, vore de, som tillträtt jordbruk under krigstiden med dess låga penningvärde och på grund därav högt uppskruvade jord- och inventarievärden. Härtill kunde anmärkas, att jordbrukare, som med anlitande av lånevägen sökt i största möjliga utsträckning rationalisera sina jordbruk i syfte att intensivifiera driften, ofta råkat särskilt illa ut. Då Sveriges bästa jordbruksdistrikt — såsom Skåne och Östergötland — gått i spetsen för sådan rationalisering, syntes också krisens verkningar där göra sig starkast gällande till stor skada för hela jordbruksproduktionen. Det syntes av kända och omvittnade förhållanden vara ställt utom allt tvivel, att särskilt i landets bästa jordbruksdistrikt i många fall den gräns vore nådd, då innehavare av skuldbelastade jordbruk icke länge kunde undgå ekonomiskt sammanbrott. Lantbruksstyrelsen biträdde därför, med angivna undantag, jordbruksutredningens förslag. Styrelsen ville emellertid framhålla, att de av jordbruksutredningen föreslagna åtgärderna endast torde få anses såsom en tillfällighetsanordning. Endast genom åt-

gärder, varigenom priserna å jordbrukets produkter bragtes i ett mera riktigt förhållande till priserna å övriga varor, kunde enligt styrelsens förmenande jordbruket lyftas ur sitt nuvarande betryck.

Bank- och fondinspektionen har anfört:

De förslag angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditförhållanden, som framförts, bure i vissa delar prägel av svårigheterna att finna en rationell väg ut ur jordbrukets allt mer skärpta nödläge. Härvid syftades särskilt på de s. k. ackords- och förbättringslånen. Inspektionen hade i annat sammanhang tidigare framhållit, att på jordbruksnäringens såväl som på alla andra områden för ekonomisk verksamhet borde såsom en grundförutsättning för kreditgivning gälla, att det kapital, som utlånades, kunde erhålla förräntning från den näring, i vilken kapitalet investerades. Detta uttalande ägde i huvudsak sin tillämpning med avseende å de föreliggande förslagen. Därest från statens sida kreditgivning skedde till jordbruksnäringens utövare, borde denna ordnas efter för kreditgivning i allmänhet vedertagna grunder. Därest staten på grund av bristande räntabilitetsmöjligheter hos jordbruksnäringen funne sig böra bereda dess yrkesutövare direkta understöd, borde detta i varje fall icke ske under former, som gäve åtgärden sken av en annan innebörd, än den i verkligheten hade.

Riksräkenskapsverket: Stora statsfinansiella risker måste anses förbundna med ett godtagande av jordbruksutredningens förslag till stödlån. Vad ackordslånen beträffade talade nämligen sannolikheten för, att de ekonomiska svårigheter, som nu ansetts motivera utlämnande av dylika lån, skulle göra sig kännbara under en följd av år. Ehuru i fråga om förbättringslånen förhållandena syntes något gynnsammare, måste enligt riksräkenskapsverkets uppfattning anvisandet för budgetåret 1932/1933 av statsanslag för förevarande understödsverksamhet antagas medföra en högst avsevärd belastning under ett flertal år framåt.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank har anfört:

Det torde kunna förväntas, att de föreslagna åtgärderna skulle komma att i viss mån lindra jordbrukets kreditsvårigheter. Såsom utredningen själv framhållit kunde emellertid åtgärder av detta slag icke skapa förbättrade ekonomiska betingelser för jordbruksnäringen såsom sådan. Den avgörande förutsättningen för ett verkligt upphjälpande av jordbrukets ekonomi vore uppnåendet av ett sådant prisläge för jordbruks- och skogsprodukter — i förhållande till produktionskostnaderna — att jordbruksnäringen kunde bereda sina utövare en skälig bärgning.

Svenska bankföreningen har anfört följande:

Att, på sätt i betänkandet framhållits, vårt lands jordbruk vore svårt lidande av den ekonomiska krisen vore lika otvivelaktigt som att även större delen av vårt övriga näringsliv befunne sig i ett mycket bekymmersamt läge. Beträffande jordbruket vore emellertid läget därutinnan säreget, att å ena sidan vägen tillbaka till goda förhållanden tedde sig om möjligt dunklare än beträffande andra delar av näringslivet, medan å andra sidan i jordbrukets natur funnes en inneboende seghet, som icke vore tillfinnandes överallt annorstädes. Denna seghet vore dock hållbar allenast till vissa gränser och givet vore, att med fortsatt skärpning av krisen uthållighetsgränsen hotade allt närmare. Att åstadkomma utvägar till stödjande av det svenska jordbruket i dess svåra läge vore ett intresse

för hela vårt folk och hela vårt näringsliv. — Jordbruksutredningens betänkande vore ägnat åt den särskilda frågan om tillfälligt stöd åt jordbruket genom åstadkommande av lättnad i dess kreditvårigheter. Att under en kris av sådan beskaffenhet och varaktighet som den rådande söka skaffa lindring åt en näring genom att helt enkelt öppna vidgade kreditmöjligheter åt densamma, skulle givetvis vara ägnat att väcka stor betänksamhet. Ett dylikt remedium skulle i längden förvärpa sjukdomstillståndet i stället för motsatsen. Jordbruksutredningens förslag hade i stort sett icke dylik inriktning.

Vad beträffar *länsstyrelserna* och *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* ävensom övriga i ärendet hörda myndigheter och sammanslutningar, vilkas yttranden nu ej återgivits, torde deras närmare inställning till förevarande förslag framgå av den redogörelse, jag i det följande vill lämna rörande de synpunkter, som i yttrandena anlagts på de särskilda i betänkandet avhandlade spörsmålen. Jag torde nu få övergå till denna redogörelse.

Vidkommande till en början frågan om hypoteksföreningarnas verksamhet har i de avgivna yttrandena icke framställts invändningar mot vad jordbruksutredningen härutinnan anfört. Följande uttalanden torde emellertid böra återgivas.

*Angående
hypoteks-
föreningarna.*

Fullmäktige för riksbanken hava anfört, att jordbruksutredningens undersökning givit vid handen, att föreningarna torde äga möjlighet att i ökad grad bereda jordbruket tillgång till primärkredit. En omplacering torde sålunda i första hand vara beroende på jordbrukarnas egen inställning till frågan, huruvida de föredroge en dyr kredit i en affärsbank, som de kunde avveckla med kort uppsägningstid, eller en mera bunden men billigare kredit i en hypoteksförening. Fullmäktige hava förklarat sig givetvis tillstyrka, att de förbättringar i avseende å hypoteksföreningarnas upplysningsverksamhet och organisation, som jordbruksutredningen förordat, bleve vidtagna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett det vara alldeles tydligt, att utlämnande av hypotekslån inom länet ej ägt rum i den omfattning, som bort kunna ske, detta givetvis beroende därpå, att fastighetsägarna saknat kännedom om denna lånemöjlighet eller funnit formerna för låns erhållande för omständiga. Enligt styrelsens åsikt kunde förhållandena på detta område ej ordnas på annat sätt, än att en hypoteksförening bildades för de båda nordligaste länen.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har framhållit önskvärdheten av att hypoteksbelåningens möjligheter och fördelar komme länet till godo i större omfattning än vad dittills skett. Utskottet har ansett en uppdelning av Norrlands hypoteksförening härför vara erforderlig.

Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank har allenast hänvisat till sitt i jordbruksutredningens betänkande (sid. 25 och 26) återgivna yttrande.

Vad härefter angår jordbruksutredningens förslag rörande anskaffande av kapital åt sparbankerna för utlåning till jordbrukare må till en början

*Angående
sparbankerna.*

anmärkas, att i fråga om några län framhållits, att någon brist i förevarande hänseende ännu icke gjort sig gällande. Uttalanden i sådan riktning hava gjorts av länsstyrelserna i Kronobergs, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län samt av Skaraborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott.

I flera yttranden har en avvisande hållning kommit till uttryck rörande förslaget till ändring av 22 § sparbankslagen för möjliggörande att sparbankerna skulle under vissa förutsättningar kunna upptaga lån för nyss nämnda ändamål.

Sälunda har *sparbanksinspektionen* avstyrkt förslaget, därvid inspektionen anfört:

Bestämmelsen i 22 § första stycket sparbankslagen utginge ifrån, att inlåningen av sparmedel vore sparbankens primära uppgift. Utlåningen tillgodosåges, i den mån inlåningen ställde medel till förfogande. Minskades insättningarna genom klientelens försämrade ekonomi, och vore ej nedgången av tillfällig natur, borde detta föranleda motsvarande minskning av utlåningen. Enligt sparbanksinspektionens mening innebure bestämmelserna om sparbankernas upplåningsmöjligheter en viktig och, såsom erfarenheten visat, lämplig begränsning av sparbankernas rörelsefrihet i detta avseende. En sparbanks rörelse borde vara fri från varje spekulativt inslag. Rätt till mera fast upplåning skulle möjliggöra för en sparbank att i större utsträckning än nu vore fallet göra spekulativa placeringar, exempelvis i värdepapper. Vidare syntes det tänkbart, att möjlighet att öka rörelsemedlen genom ej tillfällig upplåning på sina håll kunde medföra en benägenhet att driva upp utlåningen på ett sätt, som medförde avsevärt större risk än som torde följa med en utlåningsrörelse, som tillväxte långsamt och under gallring bland ett stort antal placeringmöjligheter. Många sparbanker vore visserligen numera av en sådan storleksordning, att de hade mycket god tillgång på medel och sålunda en stor rörelsefrihet redan inom ramen av gällande lagstiftning. I stort sett torde dock gälla, att de nuvarande bestämmelserna om upplåningen medförde en sund begränsning av sparbankernas tillgång på medel. Sparbanksinspektionen ansåge därför, att en *bestående* ändring av sparbankslagstiftningen i berörda avseende i varje fall borde grundas på en mera ingående prövning av frågan, än som kommit densamma till del i jordbruksutredningens betänkande. Emellertid måste den av jordbruksutredningen nu föreslagna ändringen anses vara av mindre omfattning. Den fasta upplåningen skulle begränsas till fem miljoner kronor, ett i förhållande till sparbankernas antal och omslutning ganska obetydligt belopp. Vidare skulle upplåningen ske hos en bestämd långivare, postsparbanken eller en statlig fond. Såsom en *tillfällig* åtgärd skulle sparbanksinspektionen därför trots sin principiella inställning till spörsmålet ej vilja avstyrka den ifrågasatta åtgärden, om mot densamma ej kunde invändas annat än att den innebure ett av särskilda övergående orsaker betingat avsteg från en hittills gällande princip för sparbankslagstiftningen. Enligt inspektionens mening låge dock frågan ej till på sådant sätt. Det syntes nämligen inspektionen, som om den ifrågasatta åtgärden skulle medföra en försämring av ställningen för de sparbanker, som komme att begagna sig av den nya upplåningsmöjligheten, och därigenom minska säkerheten för insättarna. De medel, sparbank komme att mera fast upplåna, skulle enligt förslaget disponeras för »primärkredit» till jordbrukare.

Med primärkredit syntes emellertid i betänkandet likställas överhuvudtaget all långfristig kredit, oberoende av säkerhetens beskaffenhet. Möjligen utginge man ifrån, att för långfristig kredit säkerheten alltid måste utgöras av fastighetsinteckning, men man toge uppenbarligen ej hänsyn till inteckningens läge, medan däremot för sparbanker, liksom för hypoteksföreningar, i enlighet med gängse språkbruk gällde, att såsom primärkredit betraktades lån mot säkerhet av inteckning, belägen inom högst 50—60 procent av fastighetens taxeringsvärde. Av vad nu anförts framginge, att de medel, som sparbank skulle fast upplåna mot säkerhet av fastighetsinteckningar eller obligationer, skulle användas till utlåning mot sämre säkerhet än den, som pantförskrivits till sparbankens långgivare. Det torde kunna förutsättas, att långgivarna komme att fordra den bästa säkerhet, sparbanken kunde presteras. För sparbankens övriga fordringsägare, insättarna, bleve säkerheten försämrad, dels genom att sparbanken säkerställde en särskild borgenär, och dels på grund av de ökade risker, som komme att finnas i sparbankens låneportfölj. Utlåning till jordbrukare mot annan säkerhet än primär fastighetsinteckning syntes för närvarande vara förenad med mera än sedvanlig risk. Den risk, som vore förenad med stödåtgärder av det ena eller andra slaget, borde läggas på andra än de enskilda sparbankerna. Ej minst för jordbrukarna själva torde det vara av stor vikt, att förtroendet för sparbankerna ej rubbades. Redan nuvarande jordbruksengagemang kunde möjligen för en eller annan sparbank innebära riskmoment, som, såvitt inspektionen nu kunde bedöma, ej torde medföra någon våda för sparbankens insättare, men som dock ej borde ytterligare skärpas. Den föreslagna lagstiftningen om inventarieförskräning kunde för en sparbanks utlåning mot borgen av jordbrukare medföra avsevärt ökad risk. Sparbanksinspektionen kunde därför ej tillstyrka sådan ändring av sparbankslagen, att sparbank på sätt som föreslagits erhöle rätt till upplåning av ej tillfällig natur.

Fullmäktige för riksbanken hava förklarar, att de ställde sig synnerligen tveksamma till den föreslagna lagändringen, samt anförde:

Avsikten hade uppenbarligen aldrig varit, att en sparbanks verksamhet skulle finansieras genom upplåning utan genom insättningar av sparmedel. Vid en bristande kapitaltillgång, som beräknades vara av övergående natur, kunde sparbank begagna sig av den enligt gällande bestämmelser medgivna rätten att upptaga tillfälliga lån. En fortsatt minskning av insättningarna borde däremot föranleda motsvarande nedgång av utlåningen. Rätt till en långfristig upplåning syntes i ett ej oväsentligt avseende förändra karaktären av sparbankernas medelsanskaffning. Det skulle därigenom bliva möjligt för sparbankerna i allmänhet att driva en mera aktiv utlåningsrörelse än för närvarande därigenom att de själva kunde i viss mån reglera tillförseln av kapital. Med hänsyn till sparbankernas uppgift och ställning såsom i första hand sparinstitutioner syntes detta kunna medföra allvarliga olägenheter, och fullmäktige avstyrkte därför bestämt en definitiv lagstiftning i den ifrågasatta riktningen. Givetvis hyste fullmäktige ej samma betänkligheter mot en provisorisk lagstiftning i ämnet, i synnerhet om den erhöle en begränsad räckvidd. I enlighet med vad utredningen ifrågasatt, kunde exempelvis föreskrivas, att den långfristiga upplåningen ej linge överskrida ett sammanlagt belopp av fem miljoner kronor. Vidare kunde den nya lagstiftningen möjligen begränsas till sin giltighetstid. Från en annan synpunkt kunde dock in-

vändningar framföras även mot en lagstiftning av sist angiven innebörd. En rätt till långfristig upplåning medförde givetvis, att sparbankerna mot pantsättning av sina bästa säkerheter komme att utöka sin utlåning till jordbrukare mot säkerheter, som vore sämre än dem, som sparbanken pantskrivit för de upptagna lånen. Under nuvarande krisläge syntes med skäl kunna ifrågasättas, om statsmakterna borde befrämja en dylik utveckling.

Även *svenska bankföreningen* har intagit en betänksam hållning samt ifrågasatt i stället för den föreslagna åtgärden sänkning av postsparbankens inlåningsränta. Föreningen har sålunda anfört bland annat:

Genom den av jordbruksutredningen föreslagna anordningen skulle lätteligen kunna åstadkommas, att sparbankerna komme att ikläda sig ansvarssummor, som ej stode i riktigt förhållande till deras storlek och styrka. Förslaget torde böra ses i belysning av det förhållandet, att under nuvarande kris, som ju även i vårt land endels hade karaktären av förtroendekris, allmänhetens sparmedel med ökad styrka runne till de statliga eller statligt betonade inrättningarna, som mottoge sådana, därav främst postsparbanken. Detta för sparbankerna och därmed ock för jordbruket i dess egenskap av sparbankernas kredittagare vådliga försvagande av deras möjligheter att i normal omfattning tillgodose näringslivets kreditbehov borde emellertid kunna hejdas genom en åtgärd med samma syfte, som den föreslagna men mera naturlig än denna. Härvid avsåges postsparbankens räntesättning. Ej minst under en tid som den nuvarande borde det från alla synpunkter vara riktigt, att postsparbankens ränta bleve reducerad så pass mycket, som funnes erforderligt för att i möjligaste mån åstadkomma sparmedlens behållande i de strömfåror, från vilka desamma kunde av näringslivet direkt tillgodogöras.

Svenska sparbanksföreningen har ställt sig avvisande samt anfört:

Motiveringen till de av jordbruksutredningen föreslagna åtgärderna grundade sig helt och hållet på den uppfattningen, att sparbankerna under rådande krisförhållanden icke förmådde att med tillgängliga medel i erforderlig omfattning tillgodose jordbrukets kreditanspråk och att förendskull särskilda utvägar måste anlitas för att bereda dem tillgång till kapital, utöver vad den egentliga rörelsen kunde ställa till förfogande.

Rent principiellt sett kunde mot denna motivering mycket vägande invändningar anföras. En alldeles bestämd gensaga måste sålunda först och främst riktas mot den uppfattning, som däri syntes hava kommit till uttryck, att sparbankernas uppgift skulle förskjutas i så mån, att kreditgivningen skulle bliva normgivande för verksamheten. Sparbankerna vore givetvis i främsta rummet sparinrättningar. kreditgivningen vore således en uppgift, som endast kunde hava den omfattning, som befundes vara önskvärd och förenlig med insättarnas säkerhet. Från denna grundsats, som genomginge hela vår sparbankslagstiftning, finge givetvis något avsteg ej ske.

Enligt föreningens mening innebure bestämmelserna om sparbankernas upplåningsmöjligheter en viktig och, såsom erfarenheten visat, i regel lämplig begränsning av sparbankernas rörelsefrihet i detta avseende, vari ändring ej borde ske. Sparbankerna vore säkerligen ur det allmännas synpunkt villiga att, även om dessa bestämmelser bibehölles, behjärta jordbrukets kreditvårigheter och i mån av förmåga på sina respektive orter

ställa erforderliga medel till förfogande, dock att detta ej finge ske på bekostnad av säkerheten.

Att sparbank skulle rebelåna sina prima säkerheter för erhållande av tillgång till ny kreditgivning förefölle från denna senare synpunkt högst betänkligt. Därigenom kunde nämligen sparbankens likviditet och möjligen solvens utsättas för påfrestningar.

Annorlunda ställde sig frågan, om t. ex. postsparbanken skulle efter sparbanksinspektionens tillstyrkande och vederbörande länsstyrelses tillstånd genom insättning i en viss kapitalbehövande sparbank underlätta dennas möjlighet att tillgodose jordbrukets primära kreditbehov.

Föreningen ansåge sig emellertid böra framhålla, att det endast undantagsvis förekomme, att åtminstone våra större sparbanker behövde avvisa kreditansökningar från jordbrukare, om säkerheten vore tillfredsställande. Att jordbruket konsumerat endast en mindre del av sparbankernas insättarkapital berodde helt och hållet av bristande efterfrågan på kredit för jordbruksändamål.

I sådana fall, där sparbank ej ägde medel för att tillgodose behov av kredit för jordbruksändamål, kunde även det alternativet övervägas, att sparbanken till postsparbanken översände låneansökningar med sitt yttrande, varefter postsparbanken prövade, huruvida den ville själv bevilja lån. I övrigt syntes det vara uppenbart, att disponerandet av statliga medel för jordbrukskreditändamål vore en uppgift, som ur olika synpunkter sett borde i första hand ankomma på jordbrukskasserörelsen.

Även vissa av de *förvaltningsutskott* och *länsstyrelser*, som yttrat sig i frågan, hava givit till kända betänkligheter. Sålunda anser Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott, att vad som föreslagits ej vore ägnat att hjälpa de mest betyngda jordbrukarna, då dessa ej vore i stånd att för ökad kredit lämna godtagbara säkerheter. För övrigt vore det tveksamt, om sparbankerna komme att inlåta sig på en kreditgivning, som innebure kapitalanskaffning mot goda säkerheter och utlåning av det anskaffade kapitalet mot de mycket svaga säkerheter, som de lånebehövande jordbrukarna för närvarande vore i stånd att lämna. Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ej något att erinra mot förslaget, under förutsättning att sparbankerna icke avhände sig sina bästa säkerheter för att sedan utlämna det upplånade kapitalet mot sämre säkerheter. Länsstyrelsen i Örebro län avstyrker förslaget, enär detta vore ägnat att försvaga sparbankernas likviditet. Även länsstyrelsen i Skaraborgs län samt länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott intaga en avvisande hållning. De framhålla risken för att insättarnas förtroende för sparbankerna kunde minskas, med påföljd att sparbankernas möjlighet att tillgodose jordbrukarnas lånebehov bleve mindre än nu samt att den ifrågasatta anordningen komme att på sparbanksförvaltningen ställa krav, som en stor del av dem knappast kunde förutsättas vara vuxna. Länsstyrelsen i Gävleborgs län framhåller, att stor försiktighet måste iakttagas. Länsstyrelsen i Malmöhus län vill visserligen ej avstyrka förslaget men erinrar om risken för att sparbankernas likviditet

kunde försvagas. Bestämmelserna om långivningen borde därför bliva sådana, att garanti häremot vunnnes. Även länsstyrelsen i Kristianstads län ställer sig tveksam, ehuru den ej vill avstyrka förslaget.

Övriga myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig beträffande denna fråga, hava ej haft något att erinra mot förslaget.

Frågan var sparbankerna skulle kunna för tillgodoseende av jordbrukets kreditbehov erhålla långfristiga lån har i några yttranden upptagits till behandling.

Generalpoststyrelsen har framhållit, att ur principiell synpunkt erinran ej torde kunna göras mot förslaget att postsparbanken skulle utlåna pengar till sparbanker för att dessa skulle kunna ekonomiskt stödja jordbruket. Styrelsen vore också villig att, i den mån postsparbankens penningtillgångar det medgäve, lämna sparbanker, som kunde vara i behov därav, sådan kredit, särskilt som detta torde kunna ske inom ramen av bestämmelser i gällande reglemente angående de i postsparbanken innestående medel (Sv. f. saml. 1922: 522). Vidare har styrelsen anført:

Det torde, såvitt nu kunde förutses, icke möta svårighet för postsparbanken att under loppet av ett år lämna sådan kredit till ett sammanlagt belopp av åtminstone 5 miljoner kronor. Det vore önskvärt, att smålån från postsparbanken i möjligaste mån undvekes och att postsparbanken i stället finge på en gång ställa en något större kredit till vederbörande sparbanks förfogande. Härav följde, att styrelsen förutsatte, att postsparbanken skulle kunna mottaga andra förstklassiga säkerheter än dem, som jordbrukare-låntagare överlämnat till sparbanker. För av postsparbanken till sparbank utlämnat lån torde räntan böra sättas relativt låg, och syntes lämpligen kunna tillämpas de villkor, som gällde postsparbankens till Svenska jordbrukskreditkassan lämnade krediter, nämligen $\frac{3}{4}$ procent över postsparbankens inlåningsränta, dock lägst $4\frac{1}{2}$ procent, alltså för närvarande $4\frac{1}{2}$ procent. Härvid syntes den låntagande sparbanken böra förbinda sig att i fråga om de lån, som sparbanken i sin tur utlämnade till jordbrukare och vilka kreditgivningar möjliggjorts genom upplåning från postsparbanken, tillämpa en räntesats, som med högst $\frac{1}{2}$ procent överstege den ränta, som postsparbanken betingat sig. Postsparbanken ägde för närvarande icke utlämna inteckningslån annat än mot 6 månaders ömsesidig uppsägning. Det vore önskvärt, att någon undantagsbestämmelse icke gjordes i fråga om här ifrågasatta kredit. Även utan sådan ändring torde eventuella inteckningslån få kvarstå i postsparbanken så länge respektive sparbank fullgjorde sina förpliktelser gent emot postsparbanken. Ur postsparbankens synpunkt mötte givetvis icke något hinder för banken att från sparbank definitivt övertaga kommunlån eller sådana förstklassiga värdeobjekt, som postsparbanken hade rätt att själv innehava, om och i den mån sparbank genom ett dylikt överlåtande skulle vilja öka sin kontanta penningtillgång.

Riksförsäkringsanstalten har beträffande upplåning ur olycksfallsförsäkringsfonden intagit en mera avvisande hållning samt framhållit, att hinder av formell art visserligen ej kunde anses möta mot utlåning till sparbanker mot säkerhet av goda inteckningar eller obligationer men att, åt-

minstone vad anginge utlåning mot säkerhet av in-teckningar i jordbruksfastighet, sådan utlåning i de fall, där lån ej kunde erhållas i hypoteksint-rättning, icke vore lämplig för riksförsäkringsanstaltens del. Till när-mare motivering av sin ståndpunkt har anstalten anfört bland annat:

Bestämmelserna i reglementet för förvaltningen av riksförsäkringsan-staltens olycksfallsförsäkringsfond den 29 juni 1917 (§ 3 mom. 1) torde ej utgöra hinder för att av olycksfallsförsäkringsfondens medel lån lämnades till sparbank mot sådana säkerheter som vissa förstklassiga obligationer eller fastighetsinteckningar inom 50 procent av taxeringsvärdet eller 60 procent av sådant värde, som fastställdes av riksförsäkringsanstalten efter särskild värdering, eller, med Konungens medgivande, inom två tredjedelar av taxeringsvärdet eller särskilt fastställt värde. Beträffande lån mot säkerhet av in-teckning hade riksförsäkringsanstalten emellertid hit-tills endast beviljat sådana mot säkerhet av in-teckning i fast egendom i Stockholm. För anstalten måste det givetvis medföra stora svårigheter att kunna bedöma värdet av jordbruksfastigheter ur lånesynpunkt samt verkställa för ändamålet erforderliga värderingar ävensom övervaka, att säkerhetens värde icke försämrades. Hänsyn måste vid dylik utlåning även tagas till den låntagande sparbankens egen ställning, vilken an-stalten ofta ej hade möjlighet att bedöma. Jämväl med hänsyn till an-staltens ändamål och åligganden måste utlåning mot in-teckning i jord-bruksfastighet vara ägnad att väcka betänkligheter. Riksförsäkringsan-stalten torde i varje fall icke komma att belåna in-teckningar i sämre för-månsrättsläge, än att de kunde belånas hos hypoteksföreningarna, dit ock-så den ifrågavarande kreditgivningen rätteligen borde höra. Riksförsäk-ringsanstalten ville i detta sammanhang bestämt hävda, att anstalten borde äga full frihet att bedöma frågor om placering av fondmedel med hänsyn endast till placeringens trygghet och förmånligheten av erbjudna lånevillkor utan att några för fonden främmande synpunkter finge göra sig gällande. Rörande grunderna för förvaltningen av riksförsäkringsan-staltens fondmedel hade riksdagen i skrivelse den 6 juni 1917, nr 229, uttalat bland annat, att dessa fondmedel borde förvaltas uteslutande med hänsyn till de ändamål, för vilka de hopbragts, samt att vad placeringen av fondens medel anginge, denna givetvis måste anordnas så, att den er-bjöde säkerhet mot förluster och att som regel så stor avkastning vunnes, som med behörigt aktgivande på säkerhetssynpunkten befunnnes möjlig. Olycksfallsförsäkringsfondens medel kunde ej anses som statsmedel. Fon-den hade bildats uteslutande genom arbetsgivarnas försäkringsavgifter, och enligt reglementet finge fondens medel användas endast till med olycksfallsförsäkringen i riksförsäkringsanstalten sammanhängande ända-mål.

Fullmäktige för pensionsförsäkringsfonden hava motsatt sig utlåning från fonden till sparbanker mot säkerhet av in-teckning i jordbruksfastighet. Fullmäktige hava härutinnan anfört:

Enligt 4 § mom. 1 reglementet angående förvaltningen av pensionsför-säkringsfonden den 17 juni 1916 torde formellt sett hinder icke möta att ur fonden utlämna lån till sparbanker mot sådana säkerheter, som av jordbruksutredningen avsåges. Emellertid hade statsmakterna vid fast-ställande av grunderna för fondens förvaltning och även sedermera in-tagit den principiella ståndpunkten, att fonden, som icke vore att hän-

föra till statsmedel i egentlig mening, borde förvaltas med hänsyn till det ändamål, för vilket medlen fonderades, varvid för pensionsförsäringen främmande synpunkter icke finge göra sig gällande. Vid prövning av ärenden angående lån ur fonden till sparbanker kunde uppenbarligen icke utan åsidosättande av denna principiella ståndpunkt andra grunder följas än dem, som tillämpades vid normala placeringar, beträffande vilka i främsta rummet krävdes, att säkerheten vore fullt betryggande och avkastningen skälig med hänsyn till marknadsläget. Jordbruksutredningen hade bland annat ifrågasatt, att in-teckningar i jordbruksfastigheter skulle lämnas såsom säkerhet för lånen. För bedömande av dylika lånefrågor erfordrades icke endast en omfattande fastighetsvärdering, förlagd till vitt skilda delar av landet, utan ock en fortlöpande granskning av vederbörande sparbankers ekonomiska ställning. Alldeles frånsett de med en sådan värdering och granskning förenade praktiska svårigheterna, vore ifrågavarande säkerheter ofta av så svårbedömlig art, att de icke väl lämpade sig som placeringsobjekt för en folkförsäkringsfond. Såväl principiella som praktiska skäl syntes därför tala mot att pensionsförsäkringsfonden belastades med en sådan lånerörelse. Däremot borde i förekommande fall hinder icke möta, att sparbanker tillhandahölles medel ur fonden mot säkerhet av *antingen* sådana obligationer, som avsåges i § 4 mom. 1, 1)—3) i det för fonden gällande reglementet, *eller ock* kommunal garanti. Givetvis måste dock vid dylik utlåning liksom vid alla andra placeringar full handlingsfrihet förbehållas fullmäktige, som sålunda skulle hava att i varje särskilt fall pröva, huruvida ett sökt lån med hänsyn till den erbjudna säkerheten och tillgången på likvida medel kunde beviljas. — Då det låge i fondens intresse att erhålla långfristiga placeringar, syntes det icke möta någon svårighet för fonden att i avseende å lånetidens längd tillgodose det uttalade önskemålet om långfristiga lån. Beträffande räntan kunde enligt den principiella ståndpunkt, för vilken förut redogjorts, andra synpunkter icke anläggas än dem, som gällde för fondens placeringar i övrigt. En långivning till sparbankerna mot lägre ränta än den, som placeringen normalt betingade, skulle i realiteten innebära en subventionering, som — därest den ansåges vara av behov påkallad — icke borde åvila pensionsförsäkringsfonden utan det allmänna. Vare sig säkerheten utgjordes av obligationer eller kommunal garanti, torde man därför böra räkna med samma ränta, som vid tiden för respektive låns beviljande av fonden tillämpades för lån till kommuner för motsvarande lånetid. Sistnämnda ränta överensstämde i stort sett med den normala räntan för långfristiga lån å den allmänna lånemarknaden. Därest enligt jordbruksutredningens alternativa förslag staten skulle med lånemedel upprätta en särskild lånefond för ifrågavarande ändamål, torde medel härför kunna i viss utsträckning tillhandahållas av pensionsförsäkringsfonden på i huvudsak de villkor, som tillämpades vid utlåning från fonden till riksgäldskontoret.

I fråga om de övriga åtgärder, som jordbruksutredningen förordat till främjande av sparbankernas möjlighet att tillgodose jordbrukets kreditbehov — såsom belåning eller försäljning av sparbanks obligationer, samarbete mellan sparbanker och mellan sparbanker och hypoteksföreningar i fråga om tillgängliga medels disponering och omplacering av lån m. m. — har i flera yttranden uttalats anslutning till jordbruksutredningens förslag, därvid dock från vissa håll erinrats, att dylika åtgärder vore

beroende av sparbanksstyrelsernas eget beprövande. Från flera håll har emellertid framhållits angelägenheten av att åtgärder ej vidtoges, som kunde försvaga sparbankernas likviditet. Sålunda har sparbanksinspektionen särskilt understrukit vikten av att försäljning av obligationer och omläggning av kreditgivning ej skedde i sådan omfattning, att likviditeten märkligt påverkades. Man finge nämligen ej bortse från, att det nuvarande krisläget helt oväntat kunde framkalla större anspråk än vanligt på sparbankernas betalningsberedskap. Fullmäktige för riksbanken och länsstyrelserna i Kristianstads, Skaraborgs och Gävleborgs län hava givit uttryck åt samma tanke.

Vad angår jordbruksutredningens uttalande att sparbankernas kreditgivning ej till förfång för jordbrukarna i orten borde utsträckas utom sparbankens verksamhetsområde hava däri instämt flera av de myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i frågan. Emellertid har länsstyrelsen i Malmöhus län erinrat, att i nämnda län många sparbanker hade sådana verksamhetsområden, att de omfattade både land och stad, i vilka fall det alltid stötte på svårigheter att avgöra om sparbanken tillgodosåge lånebehov från staden till förfång för landsbygdsområdet eller tvärtom. I detta sammanhang har sparbanksinspektionen förklarat, att dess granskning av sparbankernas verksamhet givetvis alltid skedde med hänsyn jämväl till föreskriften i 26 § sparbankslagen, att sparbanks utlåningsrörelse företrädesvis skulle avse sparbankens verksamhetsområde.

Svenska sparbanksföreningen har beträffande de av jordbruksutredningen framförda önskemål om vidtagande av ytterligare åtgärder — utöver den föreslagna ändringen i 22 § sparbankslagen — i syfte att förbättra sparbankernas förutsättningar att tillgodose jordbrukets kreditbehov, framhållit, att deras förverkligande givetvis vore i främsta rummet beroende av de ansvariga sparbanksledningarnas prövning från fall till fall. Vidare har föreningen anført:

Med den talrika representation av jordbrukare i sparbankernas styrelser och huvudmanskorporationer, som vore utmärkande för alla egentliga jordbruksbygder, syntes man härvidlag med säkerhet kunna utgå från att jordbrukets kreditbehov hade att påräkna största möjliga tillmötesgående från sparbankernas sida, under förutsättning att soliditet och likviditet ej genom dess tillgodoseende försvagades. Att så ej skedde vore givetvis av allra största vikt, icke minst ur synpunkten av jordbrukarebefolkningens eget välförstådda intresse av att sparbankernas betalningsberedskap vore under alla förhållanden säkerställd.

Den föreslagna åtgärden, att Kungl. Maj:t, i och för tillgodoseende av att sparbanks utlåningsrörelse företrädesvis avsåge sparbankens verksamhetsområde, skulle utfärda direktiv till vederbörande tillsyningsmyndigheter att ur denna synpunkt följa och granska sparbankernas verksamhet, syntes ej påkalla särskilt yttrande från föreningens sida.

Jag övergår nu till en sammanställning av de rörande jordbruksutredningens förslag om stödlån och därmed sammanhängande åtgärder gjorda uttalanden.

Ackordslånen.

Vad härvid först ackordslånen angår hava olika meningar kommit till synes. Flertalet av de myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig härom, hava dock anslutit sig till tanken, att stödåtgärder skulle kunna ske i form av dylika lån, ehuru från flera håll uttalats betänkligheter och i olika hänseenden framstälts erinringar mot jordbruksutredningens förslag.

Lantbrukstyrelsen har, på sätt framgår av det förut sagda, anslutit sig till förslaget, och *statens egnahemsstyrelse* har trots starka betänkligheter tillstyrkt detsamma, varemot *bank- och fondinspektionen* intagit en avvisande ståndpunkt. Därvid har i huvudsak anförts följande:

Lantbruksstyrelsen: Det syntes ur praktisk synpunkt riktigt, att statens eventuella stöd till jordbrukare, som på grund av jordbrukskrisen kommit på obestånd, gäves en sådan utformning, att avvecklingen skedde efter allmänt vedertagna linjer. Ett ackordsförfarande torde här såsom i många andra fall vara ur såväl fordringsägarens som gäldenärens synpunkt lämpligt. Emellertid torde för genomförande av ett ackordsförfarande för jordbrukare möta större svårigheter, än då fråga vore om andra näringsutövare, till följd av den olikhet, som förefunnes mellan olika slag av jordbruksskulder, och osäkerheten, i vad mån in-tecknad eller på annat sätt pantsatt egendom lämnade tillgång till täckande av den gäld, som in-teckningen eller pantsättningen avsåge. Med den osäkerhet beträffande jordbrukets ekonomiska utsikter, som för närvarande föreläge, ökades givetvis svårigheterna för ett ackordsförfarande i fråga om jordbruk. Statens mellankomst för avlyftande av en del utav den risk, som eljest skulle påvila de kvarstående fordringsägarna, syntes lantbruksstyrelsen därför motiverad. Principiellt anslöte sig styrelsen till förslaget.

Statens egnahemsstyrelse: Styrelsen ansåge sig böra ifrågasätta, huruvida förslaget vilade å en sund och bärande grund. Under förutsättning att ackordslån ej utginge till andra jordbrukare än sådana, vilkas skulder väsentligt överstege tillgångarna, syntes resultatet av hjälpen ytterst komma fordringsägarna till godo. Stora svårigheter mötte även att utskilja fall, där hjälp vore befogad, från fall, där tveksamhet därutinnan föreläge. Ehuru styrelsen alltså funne den föreslagna vägen svårframkomlig, ansåge styrelsen, med utgångspunkt från att styrelsen ej kunde anvisa annan utväg, sig böra tillstyrka förslaget.

Bank- och fondinspektionen: Andamålet med ackordslånen vore visserligen behjärtansvärt. Men den utredning, som av jordbruksutredningen lämnats, gäve icke tillräcklig ledning för bedömande av varken effektiviteten av den ifrågasatta stödaktionen eller den slutliga omfattning, vari staten skulle komma att engageras genom densamma. Och den föreslagna förvaltningsorganisationen för stödaktionen skulle helt visst komma att draga kostnader, vilka icke torde stå i rimligt förhållande till det eventuella gagnet av aktionen.

Svenska jordbrukskreditkassan har i princip ej haft något att erinra mot förslaget.

Av *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* hava de flesta icke ansett sig böra avstyrka införandet av ackordslåneformen. Tio förvaltningsutskott (i Stockholms läns och stads, Jönköpings läns, Kalmar läns

norra och Kalmar läns södra, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Kopparbergs samt Västernorrlands läns hushållningssällskap) hava sålunda tillstyrkt förslaget eller lämnat detsamma utan erinran. Två förvaltningsutskott (i Malmöhus läns och Värmlands läns hushållningssällskap) tillstyrka förslaget under uttalande av tvekan. Åtta förvaltningsutskott (i Södermanlands, Uppsala, Östergötlands, Gotlands, Örebro, Västmanlands, Västerbottens och Norrbottens läns hushållningssällskap) uttala sig visserligen ej avstyrkande beträffande möjligheten att av statsmedel bevilja jordbrukare ackordslån men hava vissa erinringar, delvis av väsentlig art, att göra mot förslaget. Ett förvaltningsutskott (i Jämtlands läns hushållningssällskap) ställer sig synnerligen tveksamt till förslaget. Ett annat förvaltningsutskott (i Blekinge läns hushållningssällskap) giver på flera avgörande punkter uttryck för avvikande mening. Förvaltningsutskotten i tre hushållningssällskap (Kronobergs läns, Älvsborgs läns norra och Älvsborgs läns södra hushållningssällskap) hava uttalat sig i helt avstyrkande riktning.

Överståthållarämbetet förklarar sig ej vilja avstyrka förslaget. Av *länsstyrelserna* tillstyrka sju (i Stockholms, Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län) förslaget eller lämna detsamma utan erinran. Fem länsstyrelser (i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Gotlands och Västerbottens län) uttala sig visserligen i tillstyrkande riktning men under förordande av vissa ändringar av delvis ingripande art. Likaså uttalar länsstyrelsen i Blekinge län på flera punkter avvikande mening. Fyra länsstyrelser (i Uppsala, Kristianstads, Värmlands och Gävleborgs län) tillstyrka med tvekan, varjämte en länsstyrelse (i Jämtlands län) förklarar sig trots stark tvekan ej vilja avstyrka. Sex länsstyrelser (i Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro samt Västmanlands län) avstyrka förslaget eller uttala sig i avstyrkande riktning.

De förvaltningsutskott och länsstyrelser, som ställt sig avvisande, hava såsom skäl för sin ståndpunkt anfört bland annat:

Det vore förenat med stora svårigheter att på ett praktiskt sätt sköta denna understödsverksamhet. Sålunda vore det svårt att med någon tillförlitlighet bedöma vederbörande sökandes ekonomiska ställning samt avgöra vilka fordringsägare, som skulle deltaga i ackordet. Även med noggrannaste iakttagande av de föreslagna bestämmelserna torde man ej heller hava säkerhet för att ackordslånen skulle leda till därmed åsyftad verkan eller att en låntagare skulle för framtiden bliva bibehållen vid sitt jordbruk. Ett ackordslån skulle snarare innebära, att staten övertog en del av de förluster, som eljest skulle drabba borgenärerna utan säkerhet för att gäldenären framdeles kunde bibehålla sitt jordbruk. Utsikterna för staten att återfå någon del av lånen syntes även med de föreslagna bestämmelserna om säkerheten ytterst ringa. Statens stödåtgärder borde mindre inrikta sig på att rädda bankruttmässiga företag från ruin än på att i likviditetssvårigheter hjälpa företag, vilkas ekonomiska re-

surser ej voro uttömda. Med hänsyn till begränsningen av ackordslänens storlek skulle de mindre jordbrukarna orättvist gynnas.

Svenska bankföreningen giver uttryck åt vissa betänkligheter utan att dock avstyrka förslaget. Föreningen anför därvid bland annat:

Det vore givet, att förslaget, som i och för sig borde betraktas såsom ett uttryck för krisens synnerliga allvar, icke kunde undgå att giva anledning till vägande invändningar av varjehandas slag. Härutinnan skilde sig den föreslagna anordningen icke från andra statliga stödåtgärder, som i nödläge vidtoges för näringslivets bevarande. Det kunde sålunda invändas, att jordbruksutredningen, ehuru det framhölles, att svårigheterna vore mest tryckande för de större och medelstora gårdarna, funnit sig av ekonomiska hänsyn böra uppdraga sådana gränser för stödlänen, att dessa näppeligen komme att få någon avsevärd betydelse för andra än de små jordbruken. Givet vore för övrigt, att, huru gränsen än droges, några säkra beräkningar för statsverkets kostnader för förslagets realiserande icke kunde uppdragas. Det torde icke kunna undvikas, att vid tillämpningen ofta måste förekomma gränsfall, vilkas avgörande komme att från rättvisans synpunkt synas föga tilltalande, även om man icke kunde undgå att räkna med förekomsten av verkliga missbruk från olika intressenters sida. Framför allt vore det betänkligt, att ackordsuppgörelser ofta nog vore frågor, som vore mycket komplicerade och svåra att bedöma.

Rörande förslagets utformning har, såsom framgår av det föregående, även av dem, som ej uttalat sig i avstyrkande riktning, anmärkningar i olika avseenden framställts.

Vad först angår förutsättningarna för erhållande av ackordslån har sålunda från flera håll framhållits, att även den, som hade något större tillgångar än skulder men kommit i likviditetssvårigheter, kunde vara i lika stort behov av hjälp som den, vars skulder överstege tillgångarna, och att utsikten att hjälpen skulle bliva till nytta då oftast vore större. I några yttranden (Blekinge läns hushållningssällskap och länsstyrelsen i Blekinge län) har därför ifrågasatts, att möjlighet borde beredas att efter särskild prövning bevilja ackordslån även då skulderna ej uppginge till, men närmade sig tillgångarnas värde. — I ett yttrande (Södermanlands läns hushållningssällskap) har framhållits, att en välförtjänt jordbrukare borde äga rätt att få hjälp, även om hans obestånd ej direkt uppkommit till följd av jordbrukskrisen. — I några yttranden (länsstyrelsen och hushållningssällskapen i Älvsborgs län) göres gällande, att ackordslån borde lämnas för genomförande av allenast tvångsackord utan konkurs och ackord i konkurs och således ej för underhandsackord, detta bland annat därför, att underhandsackord kunde medföra risk för oreda och godtycke samt innebära frestelse för gäldenär att undandölja tillgång, då gäldenärsed ej förekomme. — Även länsstyrelsen och hushållningssällskapet i Uppsala län giva uttryck åt betänkligheter på denna punkt. Vid underhandsackord skulle nämligen någon säkerhet ej kunna åstadkommas för att samtliga fordringsägare och fordringar toges med i

beräkningen vid ackordsförslagets uppgörande. Något kungörelseförfarande till tjänst för borgenärerna vore icke föreslaget. Allt berodde således på vaksamheten hos det organ, som skulle handhava ackordsuppgörelsen, ävensom jordbrukarens egen tillförlitlighet. Det kunde därför tänkas, att ackordslån, som ställdes till gäldenärens förfogande, sedermera visade sig otillräckligt i händelse nya borgenärer uppträdde. Det skulle därför kunna ifrågasättas att tillämpa ackordslånen endast vid ackordsförhandling i konkurs eller utan konkurs enligt 1921 års lag om ackordsförhandling utan konkurs. För ett sådant förfarande syntes emellertid förslaget icke vara avpassat. Såväl konkurslagen som lagen om ackordsförhandling förutsatte, att allenast oprioriterade borgenärer finge delta i beslut om ackord. Vidare måste ackord enligt nyssnämnda lagar giva borgenärer minst 50 procents betalning. — Med avseende å föreskriften, att gäldenärens skulder genom ackordet skulle så nedbringas, att efter ackordets genomförande skuldsumman jämte hälften av ackordslånet ej finge överstiga tillgångarnas beräknade värde, hava några erinringar gjorts. Sålunda hava bland andra länsstyrelsen och hushållningssällskapet i Blekinge län gjort gällande, att en sådan ekonomisk ställning ej skulle innebära tillräcklig garanti för att gäldenären skulle kunna fortsätta sitt jordbruk, såvida icke en snar konjunkturförbättring inträdde. I stället borde stadgas, att skulderna jämte hela ackordslånet ej finge överstiga 90 procent av tillgångarnas värde. — Svenska jordbrukskreditkassan erinrar mot bestämmelsen att ränta å in-tecknad gäld skulle kunna vid ackordet få inestå, om borgenären medgäve att den »bundes» under två år, att borgenär knappast kunde beräknas lämna dylikt medgivande, då därigenom med hänsyn till bestämmelsen i 18 § 1 mom. in-teckningsförordningen hans möjlighet att ur fastigheten utfå hela sin räntefordran kunde äventyras. — Statens egnahemsstyrelse finner det tveksamt, huruvida så hög utdelning i ackordet som 60 procent borde godkännas; i varje fall borde detta ske endast i undantagsfall. — Vidare har länsstyrelsen i Kalmar län förordat någon uppmjukning av bestämmelserna rörande förutsättningarna för beviljande av ackordslån så att de lånebeviljande myndigheterna skulle få större rörelsefrihet, särskilt i fråga om låntagarens ekonomiska ställning. — Länsstyrelsen och hushållningssällskapet i Östergötlands län framhålla slutligen, att hushållningssällskapen ej torde med gällande föreskrifter kunna godkänna ackord med avseende å lån, som av dem utlämnats från statens utlåningsfonder mot säkerhet av borgen, samt ifrågasätta därför ändring i nämnda bestämmelser.

Vad angår ackordslånens storlek framhålles av länsstyrelsen och hushållningssällskapet i Östergötlands län samt av Örebro läns hushållningssällskap, att maximibeloppet med hänsyn till de större jordbrukarna borde höjas. Hushållningssällskapet i Västernorrlands län anser, att bestämmelsen att oprioriterad borgenär ej skulle få erhålla, utöver vad han skulle kunna få i utdelning utan ackordslån, mer än 5 procent av

fordringsbeloppet, i extrema fall kunde hindra ackordsuppgörelse, och föreslår därför, att procenttalet höjdes till minst 10. Norrbottens läns hushållningssällskap anmärker mot att ackordslånets storlek satts i förhållande till fastighetens värde och framhåller, att de beslutande organen borde hava större möjlighet att vid lånebeloppets bestämmande giva utrymme åt behovsprincipen.

Beträffande lånevillkoren har man i allmänhet ej gjort någon erinran mot att återbetalningsskyldigheten skulle förklaras vara beroende av konjunkturförbättring för jordbruksnäringen.

Lantbruksstyrelsen är emellertid i detta hänseende av annan mening än jordbruksutredningen. Styrelsen anför sålunda bland annat:

Bestämmelsen att halva lånebeloppet skulle göras beroende av resultatet av 1938 års jordbrukstaxering vore ur flera synpunkter, ej minst statens, betänkelig och, såvitt utvecklingen nu kunde bedömas, ur jordbrukets synpunkt knappast nödvändig. Vad som för närvarande vore av nöden vore en konsolidering av sådana jordbrukares affärer, som icke därför utan kunde fortsätta sin verksamhet och beträffande vilka förutsättningar för en framgångsrik sådan vore för handen. Om en sådan konsolidering kunde komma till stånd genom statens ingripande, syntes det allmänna därmed hava räckt den hjälpande hand, som i förevarande avseende kunnat vara att påräkna. Såsom förslaget, såvitt anginge säkerheten för lånen, utformats, syntes denna hjälp innebära icke obetydliga riskmoment för staten. Att därutöver redan från början ställa i utsikt en eventuell avskrivning av halva lånebeloppet, syntes medföra konsekvenser, som nu knappast kunde överblickas. Skulle emellertid den ekonomiska utvecklingen på jordbrukets område bliva sådan, att en viss avskrivning av lämnade ackordslån framdeles kunde befinnas nödvändig för låntagares fortsatta verksamhet, syntes denna fråga fastmera böra upptagas till omprövning vid den tidpunkt, då svårigheterna verkligen kunde konstateras.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser, att frihet från återbetalningsskyldigheten beträffande hälften av ackordslånet icke borde inträda, om det funnes uppenbart, att låntagarens ekonomiska ställning — oavsett konjunkturförändring inom jordbruksnäringen — så väsentligt förbättrats, att hela ackordslånet utan olägenhet borde kunna återbetalas. Åt ena handa uppfattning har hushållningssällskapet inom länet givit uttryck. Även lantbruksstyrelsen har framhållit, att ett efterskänkande av statens fordran knappast kunde äga rum med behörigt iakttagande av rättvisa och billighet, utan att en ingående prövning av de särskilda fallen komme till stånd.

I flera yttranden har framhållits, att det i varje fall vore olämpligt att göra återbetalningsskyldigheten beroende av 1933 och 1938 års fastighetstaxeringar. Sålunda anför *lantbruksstyrelsen* bland annat:

Förutsättningen för att dessa taxeringar skulle kunna tillmätas en sådan betydelse måste vara den, att dessa riktigt återspeglade det vid taxeringstillfället rådande ekonomiska läget på jordbruksområdet. Att så verkligen bleve förhållandet, torde med starka skäl kunna dragas i tvi-

velsmål. Det syntes sålunda knappast kunna förväntas, att vid den fastighetstaxering, som komme att äga rum år 1933, en nedsättning av taxeringsvärdena till det läge, som betingades av jordbrukets nuvarande räntabilitet, skulle komma till stånd. Å andra sidan torde det icke heller vara att förvänta, att vid taxeringen år 1938 en eventuell förbättring i jordbrukets läge komme att helt återspeglas. Skulle bestämmelser angående eventuell befrielse från skyldighet att till fullo återbetala ackordslån redan nu böra anses komma till stånd, syntes det därför lantbruksstyrelsen lämpligare att göra återbetalningsskyldigheten beroende av fluktuationerna uti vissa lämpligt valda indextal å lantbrukets förnödenheter och produkter.

Mot bestämmelsen, att ackordslån förfaller till betalning, om låntagaren upphör att driva jordbruk, invänder Malmöhus läns hushållningssällskap, att det vid dödsfall, sjukdom eller hög ålder hos låntagare kunde uppstå situationer, då det skulle vara uppenbart obilligt att indriva lånet.

Beträffande amorteringstiden ifrågasätter statskontoret, om det ej vore lämpligt, att avbetalningen av ackordslån började något tidigare än som föreslagits och att amorteringstiden i stället förlängdes. Med allt för kort amorteringstid kunde nämligen möta svårigheter för låntagare att fullgöra sin återbetalningsskyldighet. Lantbruksstyrelsen giver uttryck åt samma uppfattning, därvid styrelsen ifrågasätter en förlängning av amorteringstiden från 5 till 10 år.

Beträffande förslaget till lag angående tillämpning av vissa bestämmelser i lagen om ackordsförhandling utan konkurs å förhandling om underhandsackord åt jordbrukare har Svenska jordbrukskreditkassan framhållit, att den föreslagna inskränkningen i möjligheterna att mot sökande av ackordslån företaga exekutiva åtgärder eller att försätta honom i konkurs torde vara nödvändig för att syftet med ackordslånen skulle kunna vinnas.

Länsstyrelsen och hushållningssällskapet i Uppsala län avstyrka emellertid förslaget, enär det sannolikt skulle lända jordbrukarna till skada. Därvid framhålles:

Förslaget innebure ett moratorium under tre månader för skuldsatta jordbrukare under allt för lätt åstadkomna förutsättningar. Det finge anses synnerligen tvivelaktigt, om en sådan åtgärd gagnade jordbrukarna. Snarare kunde det befaras, att den närmaste följden av en sådan lagstiftning skulle bliva, att alla affärsbanker och sparbanker, vilka innehade jordbrukslån, som i någon mån ansåges osäkra, omedelbart komme att uppsäga dessa till betalning samt att, så länge lagstiftningen skulle gälla, kreditanskaffningen för jordbrukare bleve försvårad.

Å andra sidan har länsstyrelsen i Östergötlands län ifrågasatt än längre gående inskränkningar än som föreslagits. Sålunda framkastas, om icke utmätning, som ägt rum någon kortare tid innan vederbörande nämnd fattat sitt beslut om låneansökningens upptagande till behandling, borde förklaras utan verkan, därest låneansökningen sedermera bleve bifallen.

Förslaget till lag angående tillämpning av vissa bestämmelser i lagen om ackordsförhandling utan konkurs å förhandling om underhandsackord åt jordbrukare.

Vidare framhålles, att det i varje fall måste anses olämpligt, att utmätning under alla förhållanden skulle kunna med full laga verkan äga rum, sedan låneansökning inkommit till stödlånenämnden men innan nämnden hunnit taga ståndpunkt till densamma. Härigenom framtingades nämligen ett forcerat och i följd därav kanske icke alltid väl avvägt avgörande från nämndens sida.

I detta sammanhang må omnämnas, att *riksförbundet landsbygdens folk* till Kungl. Maj:t inkommit med framställning om vidtagande av lagstiftningsåtgärder i det av jordbruksutredningen med ifrågavarande förslag avsedda syfte.

Förbättrings-
lånen.

Även beträffande förbättringslånen hava, såsom framgår av det redan förut sagda, meningarna rörande lämpligheten och genomförbarheten av jordbruksutredningens förslag varit delade. Rent avslag å förslaget har yrkats av lantbruksstyrelsen, av länsstyrelserna i Uppsala, Älvsborgs och Västmanlands län samt av Kalmar läns södra och Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Jag torde lämpligen först få återgiva innehållet i yttrandena från dessa myndigheter.

Lantbruksstyrelsen har anfört, att styrelsen till fullo behjärtade de motiv, som föranlett förslaget, men att det syntes styrelsen som om förslagens genomförande skulle stöta på alltför stora svårigheter och som om dess betydelse ur jordbrukets synpunkt knappast kunde beräknas motsvara vare sig de förväntningar, jordbruksutredningen tycktes hysa, eller de med detsamma förenade kostnaderna. De statsmedel, som kunde ställas till förfogande för understödande av jordbrukare, som råkat i betalnings-svårigheter, torde enligt styrelsens förmenande bliva till större nytta, om de i sin helhet komme till användning vid det föreslagna ackordsförfarandet, vilket torde kräva betydande belopp, om det skulle väl fylla sitt ändamål. Styrelsen, som förklarar sig anse de av herr Adler framförda synpunkterna tungt vägande, har vidare anfört bland annat följande.

Den möjlighet till hjälp, som enligt föreliggande förslag skulle lämnas jordbrukets idkare, begränsades på ett sätt, som icke torde kunna anses fullt tillfredsställande. Det föreläge nämligen knappast någon verklig grund för det antagandet, att jordbrukare, vars jordbruks taxeringsvärde låge under 15,000 kronor, skulle under nuvarande förhållanden, då saluprisen på jordbrukets produkter ofta icke ens täckte produktionskostnaderna, ifråga om likvida medel vara sämre ställda än jordbrukare, som vore innehavare av jordbruk med något högre taxeringsvärde, men där fastigheten vore skuldbelastad kanske långt över detta värde. Att så ofta vore fallet hade lantbruksstyrelsen varit i tillfälle att konstatera vid den ständigt återkommande granskningen av ansökningar om understöd från elever vid statsunderstödda lägre lantbruksundervisningsanstalter. Den föreslagna begränsningen av rätten att erhålla förbättringslån syntes lantbruksstyrelsen därför godtyckligt vald. Redan detta förefölle betänkligt.

Ifrågavarande begränsning komme vidare att verka olika i skilda delar av landet, beroende på taxeringsvärdenas olika läge, ett läge, som betin-

gats bland annat av vid taxeringsförfarandet rådande ekonomiska förhållanden, alltså vid en tidpunkt, då jordbruksprodukternas prisläge vore ett helt annat än nu. De höga taxeringsvärden, som allmänt åsatts jord i södra Sverige — speciellt i Skåne — ställde därigenom jordbrukarna i de delar av landet, där krisens verkningar visat sig mest kännbara, i ett undantagsläge. Största betydelsen skulle den föreslagna anordningen givetvis få för Norrland med dess jämförelsevis låga taxeringsvärden å jordbruksfastigheterna. En hjälp för denna landsdels jordbrukare vore visserligen också väl behövlig, framför allt enär möjligheten för det mindre jordbrukets utövare till arbetsinkomst vid sidan av jordbruket till följd av prisläget för skogsprodukterna starkt beskurits. Jämväl i denna landsdel torde emellertid en begränsning av rätten till hjälp, grundad på taxeringsvärde, kunna verka i hög grad orättvis. Taxeringsvärdena påverkades nämligen här starkt av skogstillgången, en tillgång som under nuvarande förhållanden icke såsom under mera normala tider läte förvandla sig i likvida medel.

Enligt lantbruksstyrelsens förmenande måste rätten till kristidshjälp av denna art, därest rättvisa skulle skipas och avsett ändamål ernås, grundas endast på en undersökning av det verkliga behovet. Den naturliga begränsningen till det mindre och medelstora jordbrukets utövare komme alltid att vinnas därigenom, att endast dessa vore i tillfälle att med eget och familjemedlemmarnas arbete lämna den motprestation i form av förbättringsarbete, som skulle utgöra en förutsättning för hela anordningen. Den allmänt rådande bristen på likvida medel utgjorde ett förhärskande moment i den nu rådande jordbrukskrisen. Detta förhållande gjorde, att synnerligen starka anspråk torde komma att ställas på hjälp till mildrande av denna brist, därest åtgärder härför vidtoges från det allmänna sida. En anordning efter den linje, som möjligen vore att anse som den lämpligaste, eller behovsprincipen, skulle därför antagligen komma att medföra högst betydande ekonomiska konsekvenser för statsverket.

Enligt förslaget skulle lånetilldelningen helt anförtros lokala myndigheter utan att bestämda andelar av beviljade medel ställts till dessas förfogande för ändamålet. En sådan anordning vore alltid i viss mån betänklig, då trots än så noggranna bestämmelser olika tillämpning därav städse kunde ifrågakomma. Särskilt betänklig funne lantbruksstyrelsen anordningen i detta fall vara, då såsom en vägande detalj vid prövningen av de inkomna låneansökningarna inginge ett alltid mer eller mindre subjektivt bedömande av det verkliga lånebehovet. Å andra sidan syntes den förhandsbedömning av inom olika landsdelar förefintligt lånebehov, som utgjorde en förutsättning för en uppdelning av beviljade medel på de olika länen, så gott som utesluten.

Uppsala läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, vars yttrande biträtts av *länsstyrelsen i länet*, har anfört bland annat följande:

Det finge till en början erinras, att jordbrukarnas ekonomi icke torde kunna förbättras genom ökad skuldsättning. Det måste också konstateras, att förbättringslånen till sin innebörd vore understöd mot en viss arbetsprestation. Någon fordran att denna prestation skulle vara av sådan art, att jordbrukets avkastning därigenom skulle stegras, uppställdes icke enligt förslaget och torde knappast kunna uppställas. Nationalekonomiskt torde länen således få betraktas såsom en icke räntebärande utgift. Det torde också få betraktas såsom visst, att i de fall, då arbetsprestationen icke fullgjordes, möjligheten att indriva lånen vore utesluten. Om man sloge

in på en sådan understödsverksamhet, torde det, hur mycket än dess tillfälliga karaktär betonades, vara åtminstone mycket svårt att avbryta den en gång inledda verksamheten, därest krisen inom jordbruket fortsatte och kanske skärptes samt antalet nödställda jordbrukare i följd därav tilltoge. Utskottet ansåge det nödvändigt att framhäva dessa starka betänkligheter mot förbättringslånen, trots det förvaltningsutskottet hade noggrann kännedom om att ett avsevärt antal innehavare av både större och mindre jordbruk för närvarande resterade med utskylder och räntor.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län och länets norra hushållningssällskaps förvaltningsutskott hava ansett, att grundligare överbäggande vore erforderligt än det, som kunde komma ärendet till del, om det nu framlades för riksdagen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har förklarat sig dela de betänkligheter mot förslaget, vilka anförts i den vid jordbruksutredningens betänkande fogade reservationen, och även *Kalmar läns södra hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har som skäl för sitt avslagsyrkande i allt väsentligt åberopat de synpunkter, vilka kommit till uttryck i sagda reservation.

Vad övriga myndigheters och de i ärendet hörda sammanslutningarnas ställning till förbättringslånen beträffar hava vissa betänkligheter, som i de inkomna yttrandena gjorts gällande mot förevarande form av hjälpverksamhet, redan tidigare angivits. Härutöver har emellertid på sina håll tvekan angående förbättringslånens lämplighet över huvud uttalats. De betänkligheter, som i sådant hänseende framhållits, hava i stort sett varit samma som de, vilka andragits i herr Adlers reservation och i lantbruksstyrelsens yttrande. Betänksamma mot förslaget utan att likväl direkt avstyrka detsamma hava särskilt ställt sig länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs samt Jämtlands län ävensom förvaltningsutskotten i Kalmar läns södra och Jämtlands läns hushållningssällskap. I övriga yttranden har antingen förslaget uttryckligen tillstyrkts eller i varje fall möjligheterna för och lämpligheten av dess genomförande erhållit gynnsammare omdömen än de nyss berörda.

Angående förslagets närmare utformning hava vissa ändringar, delvis av väsentlig beskaffenhet, ifrågasatts i de av jordbruksutredningen utarbetade bestämmelserna. Till en början torde jag få redogöra för framställda erinringar mot de i förslaget uppställda förutsättningarna och villkoren för förbättringslåns erhållande.

I anledning av förslagets bestämmelse att förbättringslån icke skulle få utlämnas till den, som brukade fastighet med högre taxeringsvärde enligt nu gällande taxering än 15,000 kronor, har *statens egnahemsstyrelse* anfört, att egnahemslån kunde erhållas för jordbruksfastighet med värde upp till 20,000 kronor. Enligt styrelsens åsikt borde överensstämmelse råda mellan ifrågavarande båda slag av lån härutinnan. *Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har framhållit,

att den hjälp, som ifrågasatts för de mindre jordbrukarna, torde vara mera nödvändig för jordbrukare vid större gårdar, där man vore beroende av lejd arbetskraft. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott* hava funnit det mindre lämpligt, att lånegränsen satts så lågt som vid 15,000 kronors taxeringsvärde. *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har från liknande synpunkter föreslagit, att maximibeloppet för taxeringsvärde å fastighet, som kunde ifrågakomma, borde höjas till 30,000 kronor. — *Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har framhållit, att fastighetens taxeringsvärde eller dess areal odlad jord icke vore enbart mätare av jordbrukarens trångmål och behov av hjälp till följd av krisen. Ytterligare faktorer, som inverkade på jordbrukarens ekonomi, vore tillgången på skog, fiske och dylikt, hans försörjningsplikt, hans hustrus och hans egna förutsättningar som jordbrukare med mera. Även avsättningsförhållandena vore av betydelse. Det syntes därför utskottet som om de stödjande åtgärderna icke för snävt borde bindas vid värde- och arealbestämningarna, utan att de beslutande organen borde hava möjlighet att vid understödens fördelning giva mera utrymme åt behovsprincipen.

Beträffande föreskriften, att förbättringslån ej finge beviljas, om sökanden innehade egnahemslån, har *Malmöhus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* anført, att då egnahemslåntagarens nödläge vore detsamma och förorsakat av samma orsaker som beträffande övriga mindre jordbrukare, en dylik föreskrift vore principiellt oriktig. *Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har anmärkt, att innehav av egnahemslån ej borde utgöra hinder för erhållande av förbättringslån, om egnahemslånet erhållits före 1923, då särskilda premielån ej förekomme, eller därest han i samband med senare erhållet egnahemslån ej fått premielån.

Bestämmelserna angående den motprestation från låntagarens sida, som skulle krävas för låns erhållande, hava i olika hänseenden blivit föremål för anmärkningar. Sälunda har på sina håll lämpligheten av att över huvud dylikt villkor uppställdes ifrågasatts. I andra yttranden åter har gjorts gällande, att förbättringslån borde kunna utlämnas även för ändamål och under betingelser, som icke upptagits i jordbruksutredningens förslag. *Statens egnahemsstyrelse* har härom anført, att utförande av förbättringsarbete icke borde uppställas såsom oeftergivligt villkor. Såsom skäl för denna åsikt har styrelsen hänvisat till vad reservanten inom jordbruksutredningen andragit. Enligt styrelsens mening borde länen i stället anordnas i överensstämmelse med det förslag angående utlämnande av stödlån åt egnahemslåntagare, som framlagts i propositionen nr 149 till innevarande års riksdag. Lån, där förbättringsarbete ej ifrågakomme, borde således löpa med 3 års amorteringsfrihet samt därefter återbetalas med $\frac{1}{7}$ årligen tills slutbetalning skett. För lånets återbetalande skulle sökanden anskaffa bästa möjliga säkerhet. Benäm-

ningen förbättringslån borde i anslutning härtill utbytas mot benämningen stödlån. — *Länsstyrelsen i Jönköpings län* har framhållit, att planen över förbättringsarbetena och nödig kontroll över arbetena i många fall komme att draga så avsevärda kostnader, att det med lånet vunna resultatet näppeligen komme att motsvara, vad man därmed velat ernå. Ehuru hjälp i form av kontant understöd principiellt icke kunde anses önskvärd, syntes därför kunna ifrågasättas, om icke under rådande förhållanden, då jordbrukarnas lediga tid framför allt syntes böra ägnas åt direkt förvärvsarbete, fordringen på motprestation av förevarande slag borde eftersättas. Det förefölle länsstyrelsen lämpligare, att ifrågavarande stöd gäves i form av räntefria lån, att återbetalas efter vissa år, då jordbrukets ekonomiska förhållanden förbättrats. Skulle det vid tiden för återbetalandet i något fall visa sig svårt för vederbörande att fullgöra betalningen, borde då tagas under övervägande, huruvida och i så fall under vilka villkor återbetalningsskyldighet skulle bortfalla, eventuellt mot utförande av motprestation av ifrågavarande slag. — Även *Södermanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har gjort gällande, att någon motprestation icke borde uppställas som villkor för låns erhållande. Utskottet förmenar, att därest jordbrukaren bleve hjälpt genom lånet, de önskvärda arbetena ändock komme att utföras, om de vore av behovet påkallade. — *Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har anfört, att det kunde inträffa, att innehavare av ett s. k. mönsterjordbruk, varå lämpligt förbättringsarbete icke återstode att utföra, kunde sakna lämpliga föremål för förbättringsarbete enligt jordbruksutredningens förslag. Brukaren skulle följaktligen bliva utesluten från möjlighet att erhålla hjälp även för trängande skulder, som han kunde hava åsamkat sig för utförande av förbättringsarbete av samma natur som det, för vilket förbättringslån kunnat utbeaktas, om arbetet uppskjutits. Utskottet ansåge därför, att förbättringslån borde kunna beviljas även för under de senaste fem åren utfört arbete, som varit av den art, att brukaren fått skuldsätta sig vid dess verkställande. Vidare syntes enligt utskottets mening för stort avseende i förslaget fästas vid att prestationen skulle utgöras av arbete. Där behövlige dragare saknades eller där avelsdjur av sämre beskaffenhet funnes, torde enligt utskottets åsikt avhjälpandet av dylik brist vara till större fördel än exempelvis uppodling av ytterligare markområde. Utskottet förmenade på grund härav, att medel till inköp av erforderliga inventarier, företrädesvis avelsdjur, skulle kunna utgå i de fall, där brukare på grund av skuldsättning eller eljest hade svårighet att anskaffa sådana djur, att brukningsdelens avkastning kunde till fullo utnyttjas.

Mot stadgandet att förbättringsarbetet skulle vara sådant, att sökanden för anskaffande av redskap och materialier ej hade utgift å högre belopp än 50 kronor, har *Örebro läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* anmärkt, att detta belopp vore alldeles för lågt, om i material-

kostnaden skulle medtagas byggnadsvirke eller tegelrör för täckdikning. — *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ansett det över huvud taget lämpligt, att hjälp lämnades även för arbeten, som krävde anskaffande av redskap och materialier för högre belopp än det nyss nämnda. — *Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har erinrat, att för exempelvis stenbrytning nödigt sprängämne ofta icke kunde tillhandahållas för 50 kronor. — *Jönköpings läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har, under åberopande av likartade synpunkter som de nu angivna, föreslagit, att kostnaderna för redskap och materialier måtte höjas till 100 kronor.

Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anført, bland annat, att låneformen tydligen vore uppbyggd efter mönster av den premielåneverksamhet, som hushållningssällskapen utövade, ävensom efter de nyodlings- m. fl. bidrag, som utginge till ofullständiga jordbruk. I Västerbottens län hade brist på medel tillbakasatt verksamheten. Utlämnandet av nyodlingsbidrag hade sålunda fördröjts två eller flera år, där man ej rent av måst avslå eljest formellt berättigade ansökningar. En utbyggnad på den grund, som redan lagts, eventuellt tillika en utvidgning till nya ändamål och med lindrigare villkor, kunde under sådana förhållanden ansetts naturligare än jordbruksutredningens förslag. Skulle detta dock anses lämpligt att genomföra, syntes emellertid ett övertagande av en viss del av redan planlagda, men av brist på medel icke beviljade ansökningar om nyodlingsbidrag vara på sin plats.

Den föreslagna tiden för fullbordande av det med förbättringslånet avsedda arbetet, högst två och ett halvt år, har av *länsstyrelsen i Blekinge län* och *länets hushållningssällskaps förvaltningsutskott* ansetts väl knapp. Tiden föreslås skola ökas med åtminstone ett år, för att en mindre jordbrukare, utan åsidosättande av sitt ordinarie arbete å gården, skulle kunna hinna utföra tillräcklig arbetsprestation för ett lån på 300 à 400 kronor. Även *Kronobergs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* anser att, enligt vad utskottet funnit vid förmedling av andra statsbidrag och lån, den av jordbruksutredningen föreslagna tiden i många fall vore otillräcklig.

Angående förbättringslånens storlek har *statens egnahemsstyrelse* erinrat, att i förenämnda proposition, nr 149, till årets riksdag stödlån för egnahemslåntagare föreslagits skola utgå med högst 750 kronor. Styrelsen har framhållit såsom lämligt, att maximibeloppet för förbättringslånen fastställdes så att jämnställdhet mellan egnahemslåntagare och andra jordbrukare ernåddes i nu ifrågavarande hänseende. Styrelsen har vidare föreslagit, att förbättringslån måtte utgå med hela det belopp, vartill arbetskostnaden för förbättringsarbetets utförande uppskattades. — Även *länsstyrelsen i Kalmar län* och *Västmanlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* hava ansett, att lånebeloppens storlek borde ökas, för att bidragen skulle kunna bli jordbrukarna till

verklig hjälp. Förvaltningsutskottet erinrar, att liknande understöd i form av s. k. premiälån, kunde utgå till egnahemslåntagare med belopp intill 1,500 kronor.

Slutligen bör nämnas, att *Hallands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* ställt sig tveksam inför bestämmelsen, att föreskrift kunde meddelas därom, att lånebelopp skulle helt eller delvis utbetalas direkt till angiven borgenär. Utskottet har anfört, att med en dylik bestämmelse i många fall fara torde föreligga, att de avsedda arbetena icke komme att bliva slutförda eller att för arbetets utförande ny skuldsättning måste ske. Utskottet förmenar nämligen, att många mindre jordbrukare, närmast sådana som för sin utkomst vore beroende av arbetsförtjänst hos andra, icke torde, då de upptoges av till tiden begränsade förbättringsarbeten vid hemmen, förmå utan anlitande av ny kredit genomföra de med lånen förenade arbetena, om de icke kunde påräkna lånebeloppen till underhåll åt sig och sina familjer under den tid, samma arbeten påginge.

Organisa-
tionen.

Jordbruksutredningens förslag till organisation för handhavandet av aekords- och förbättringslånerörelsen har i de avgivna yttrandena gjorts till föremål för genomgripande kritik. Lämpligheten av att för ifrågasättande verksamhet tillskapa helt nya organ har i allmänhet starkt dragits i tvivelsmål. Den föreslagna förvaltningsformen har ansetts dels komma att förorsaka statsverket onödiga och dryga kostnader dels ock vara alltför invecklad och jämväl i övrigt mindre lämpad för ändamålet. I flertalet yttranden har framhållits, att handhavandet av stödverksamheten borde anknytas till någon redan befintlig förvaltningsorganisation, och har i sådant hänseende främst ansetts, att hushållningssällskapen med deras egnahemsnämnder och övriga förvaltningsorgan borde kunna utnyttjas. Vissa yttranden, däri förevarande frågor mera ingående behandlats, torde här få återgivas.

Statskontoret har framhållit, att då de ifrågasatta åtgärderna vore att anse såsom en mera tillfällig anordning, det syntes angeläget, att den för åtgärdernas genomförande erforderliga organisationen gjordes så litet omfattande som möjligt. Jordbruksutredningens förslag härutinnan torde, enligt statskontoret, kunna väsentligt förenklas. Statskontoret har härutinnan anfört följande:

För statskontoret syntes det ligga närmast till hands att undersöka, huruvida icke möjlighet skulle förefinnas att vinna hushållningssällskapens medverkan vid genomförandet av de föreslagna hjälpåtgärderna. Med hänsyn till den ställning, sällskapen intoge till landets jordbrukande befolkning och det intresse, som utan tvivel vore tillfinnandes hos sällskapen att i föreliggande svåra läge för jordbrukets utövare träda hjälpande emellan, samt med den ingående kunskap, sällskapen givetvis besatte i fråga om jordbrukets olika förhållanden inom deras förvaltningsområden, och den personalkännedom, de ägde eller förmodligen utan större svårighet kunde förskaffa sig, torde hushållningssällskapen med sina underly-

dande tjänstemän vara särskilt skickade att handhava organisationen av ifrågavarande lånerörelse.

De arbetsuppgifter, som härigenom skulle påläggas hushållningssällskapen, skulle givetvis kunna bliva rätt betungande. Då man emellertid torde kunna antaga, att den av sällskapen handhavda egnahemslånerörelsen under den närmaste tiden komme att minska i omfattning på grund av att efterfrågan å småbruk under nuvarande tryckta förhållanden torde komma att avtaga, skulle sällskapen härigenom beredas en lättnad i deras nuvarande arbetsbörd. Beträffande sistnämnda slag av lånerörelse ville statskontoret i detta sammanhang icke underlåta att såsom sin mening framhålla lämpligheten av ett tillfälligt inställande under jordbrukskrisens fortvaro av ifrågavarande utlåning för jordbrukslägenheter.

För de bestyr, hushållningssällskapen skulle hava med den ifrågasatta hjälpverksamheten, torde ersättning av statsmedel böra beredas sällskapen. Jämväl torde, därest så befunnnes erforderligt, juridisk arbetskraft böra ställas till sällskapens förfogande.

Skulle det möta praktiska svårigheter att till hushållningssällskapen förlägga handhavandet av de påtänkta stödåtgärderna, torde det icke återstå annan utväg än att följa de av jordbruksutredningen uppdragna riktlinjerna, varvid dock enligt statskontorets förmenande, en viss förenkling borde kunna vidtagas. För ifrågavarande lånerörelse — utlånnande av ackordslån och förbättringslån — hade jordbruksutredningen föreslagit inrättandet av tvenne nämnder, dels en central nämnd i varje län, länsnämnden, och dels nämnder för mera begränsade områden, tingslag eller viss del av tingslag, stödlånenämnder. Denna organisation syntes statskontoret alltför vidlyftig. Ämbetsverket föreställde sig, att det skulle kunna överlämnas åt *en* nämnd, en något förstärkt länsnämnd, att sköta lånerörelsen och därmed förenade uppgifter. Statskontoret ifrågasatte, att länsnämnden bleve, såsom föreslagits, sammansatt av fyra, av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, därav en ordförande, vilken statskontoret förmenade borde äga juridisk sakkunskap. Två andra ledamöter borde besitta de kvalifikationer, som jordbruksutredningen ansett böra hos en var av dem vara tillfinnandes. Jämte dessa ledamöter syntes kunna i länsnämnden insättas en ytterligare, av nämnden utsedd ledamot, motsvarande det av utredningen föreslagna stödlåneombudet i stödlånenämnden. För varje kommun eller, där så funnes lämpligt, för viss del av kommun eller för flera kommuner skulle sålunda utses ett ombud att såsom ledamot i länsnämnden deltaga i behandlingen av ärenden, som avsåge jordbruk inom det område, för vilket ombudet utsetts.

Även *lantbruksstyrelsen* har föreslagit, att handhavandet av ifrågavarande stödåtgärder bleve anförtrött hushållningssällskapen. Styrelsen har härvid förutsatt, att staten vid prövningen av låneärenden företräddes av ett utav vederbörande länsstyrelse utsett sakkunnigt ombud med vetorätt i sådana fall, där förutsättningarna för erhållande av lån enligt ombudets mening icke kunde anses tillfredsställande. Vid ackordsförfarandet borde bouppteckning och underhandlingar med fordringsägarna verkställas av vederbörande jordbrukare själv, eventuellt med anlitande av den sakkunskap, som eljest stode till förfogande för detta ändamål. En dylik anordning skulle enligt styrelsens åsikt medföra större möjligheter

för förslaget praktiska genomförande. Endast om svårigheter yppade sig att ena fordringsägarna, skulle direkta underhandlingar mellan länenämnden och dessa behöva ifrågakomma.

Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott förmenar, att jordbruksutredningen ej beaktat, att hushållningssällskapen omorganiserats på sådant sätt, att de ägde organ i de olika orterna. Utskottet har skisserat två förslag, enligt vilka hushållningssällskapen skulle handhava ifrågavarande stödaktion samt härom anfört följande.

Alt. I. För behandlingen av frågor angående ackordslån och förbättringslån skulle hushållningssällskapens förvaltningsutskott tillsätta särskilda utskott. I dessa skulle länsstyrelsen äga utse representanter, mot vilkas veto stödlån ej finge beviljas. Ordförande eller ledamöter i hushållningssällskapens underavdelningar skulle tjänstgöra såsom stödlåneombud.

Alt. II. Handläggningen av ackordslån och förbättringslån skulle uppdragas åt hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Vid dessa frågor behandling i nämnderna skulle ombud för länsstyrelserna närvara och hava vetorätt. Då statsintresset redan förut hade två representanter i varje nämnd, torde detta bliva tillräckligt representerat. I de län, som i likhet med Stockholms hade egnahemskommittéer i flertalet socknar samt egnahemsombud i övriga socknar, syntes organisationen för stödlåneärendenas handläggning vara med förenämnda komplettering av nämnden utan vidare klar. Där egnahemslånerörelsen ej vore på detta sätt organiserad, kunde hushållningssällskapens underavdelningar träda i funktion som egnahemsnämndernas organ i likhet med alternativ I.

De beslut, som av nämnderna eller utskotten fattats eller som föranletts av att länsstyrelsens ombud begagnat sin vetorätt, borde kunna överklagas hos lämplig myndighet. En dylik komplettering av sällskapens organisation skulle på ett enklare och billigare sätt lösa organisationsfrågan än uppbyggandet av en ny organisation från grunden. Utgifter för förhyrande av expeditiionslokaler m. m. behöfve då ej förekomma. Det gällde endast för sällskapen att få sina merkostnader täckta. Det effektivaste sättet att begränsa statsutgifterna för administreringen av stödätgårderna vore givetvis att giva sällskapen viss ersättning för varje behandling. Härigenom undvekes även varje tvist eller oklarhet beträffande fördelningen av resekostnader och andra utgifter mellan denna och sällskapens övriga verksamhet.

I detta sammanhang torde slutligen få nämnas, att jämväl den tanken kommit till uttryck, att de föreslagna stödlånenämndernas uppgifter skulle kunna skötas av kommunalnämnderna.

Vad angår frågan om anskaffande av de för den föreslagna hjälpverksamheten erforderliga medlen och därmed sammanhängande spörsmål har i yttrandena väsentligen framkommit följande.

Statskontoret har erinrat, att anslagsbeloppen vore enligt jordbruksutredningen avsedda att utgå av lånemedel. En sådan disposition av dylika medel skulle strida mot den sedan gammalt tillämpade grundregeln i svenska statens länepolitik, att upplånade medel skulle användas endast

för produktiva ändamål av den beskaffenhet, att full förräntning å det investerade kapitalet kunde påräknas. Statskontoret föreställde sig nämligen, att, även om beträffande ifrågavarande lånerörelse vissa ränte- och återbetalningsföreskrifter komme att meddelas, resultatet av lånerörelsen bleve sådant, att varken återbetalning eller förräntning av upplånade medel i större utsträckning kunde äga rum. Man måste hysa stora betänkligheter mot ett frångående av de sunda ekonomiska principer, staten sålunda tillämpat i fråga om dispositionen av upplånade medel. Under nu rådande förhållanden torde emellertid någon utväg att för ändamålet anlita andra statsinkomster knappast förefinnas. — För täckande av organisationskostnaderna torde erfordras uppförande av ett förslagsanslag å riksstatens nionde huvudtitel.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att de för realiserande av jordbruksutredningens förslag nödvändiga medlen måste erhålla förslagsanslags natur. Beträffande ackordslånen har styrelsen som skäl härför anfört, att enär de medelstora och större jordbruken, som nödgades anlita lejd arbetskraft, varit och vore mest utsatta för krisens verkningar, och då dessa verkningar varit svårast inom de delar av landet, där jordbruket stode högst och taxeringsvärdena därför också vore höga, styrelsen hölle för antagligt, att de gjorda kostnadsberäkningarna icke komme att visa sig hållbara. Ackordslånen skulle utgå efter bestämda grunder. En anordning, som skulle medföra, att endast vissa låneberättigade jordbrukare, nämligen de som begärde och erhöle lån, innan eventuellt anslag förbrukats, bleve delaktiga av ifrågavarande statshjälp, måste innebära en orimlighet. Vad angår förbättringslånen har styrelsen anmärkt, att den förhandsbedömning, som utgjorde en förutsättning för en uppdelning av beviljade medel på de olika lånen, syntes så gott som utesluten.

Riksräkenskapsverket har anfört: Genomförandet av förslaget om ackordslån nödvändiggjorde upprättandet av en särskild lånefond, vartill medel borde anvisas såsom anslag under utgifter för kapitalökning. Med hänsyn till förslagets bestämmelser om återbetalningsskyldighet och förräntning borde åtminstone 60 procent av anslagsbeloppet täckas av andra statsinkomster än lånemedel. Anslaget till förbättringslån borde i sin helhet utgå av andra statsinkomster än lånemedel samt anvisas såsom verklig utgift under nionde huvudtiteln, i likhet med anslaget till premielån till egnahemslåntagare. Båda anslagen borde anvisas såsom reservationsanslag. Till hindrande av deras överskridande borde bestämda belopp ställas till varje länsnämnds förfogande. — Kostnaden för organisationen samt för in-teckningsåtgärder borde bestridas från ett under nionde huvudtiteln uppfört särskilt förslagsanslag.

Fullmäktige för riksgäldskontoret hava anfört i huvudsak följande: För-lustriskerna vid utlämnande av ackordslån och förbättringslån torde komma att visa sig så stora, att det riktigaste utan tvivel vore, att anslagen till ifrågavarande lånerörelse i sin helhet anvisades att utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Svenska staten hade sedan länge tillämpat den regeln, att upplånade medel skulle användas för produktiva ändamål. Lånemedel hade således av riksdagen under senare år vid beviljande av anslag till statens utlåningsfonder anvisats endast till så stor del, att inflytande räntor å utlåmnade lån beräknats komma att fullt täcka statens egna ränteutgifter å de för respektive fond upplånade medlen. Lånemedelsandelen borde med andra ord vara i största möjliga grad riskfri. Ett upprätthållande av nyssnämnda regel skulle i varje fall ej medgiva använ-

dande mer än till en viss mindre del av lånemedel till anslagen för utlämnande av förevarande stödlån. Därest emellertid lånemedel ändock skulle komma att tagas i anspråk för ifrågavarande utlåningsrörelse, ville fullmäktige understryka vikten av att Kungl. Maj:t och riksdagen uttalade sig för en återbetalning av sagda medel, så snart lämpligen ske kunde, förslagsvis inom 10 år, genom anvisande å kommande riksstater av erforderliga belopp av andra statsinkomster än lånemedel. Ett sådant förfarande skulle ansluta sig till vad som ägt och alltjämt ägde rum beträffande de betydande belopp av lånemedel, som ställts till Kreditkassans av 1922 förfogande.

Departementschefen.

Jordbruksutredningens förevarande betänkande och de däröver avgivna yttrandena ådagalägga med tydlighet, att jordbrukarna mångenstädes i vårt land till följd av jordbrukskrisens hårda tryck och långvarighet drabbats av allvarliga ekonomiska bekymmer, icke minst i avseende å kreditförhållandena. Det starka priset på jordbruks- och skogsprodukter har medfört en inkomstminskning, som för jordbrukarna försvårat möjligheterna att förränta och amortera sina skulder — särskilt i sådana fall, då jordbruket övertagits vid ett väsentligt högre prisläge än det nuvarande — samt nödvändiggjort ökad skuldsättning. För sådana mindre jordbrukare, som äro i behov av förtjänster vid sidan av jordbruket, har bristen på arbetstillfällen i skogarna m. m. förvärrat ställningen. Visserligen besitter jordbruket stor inre motståndskraft, och jordbrukarna äro kända för att under hårda tider kunna inskränka sina behov och utgifter, med eftersättande understundom av erforderliga förbättringsarbeten å jordbruksfastigheterna, men allmänt vitsordas av dem, som nu yttrat sig i ärendet, att de ekonomiska svårigheterna hota att bliva mången jordbrukare övermäktiga.

Den situation, som sålunda uppkommit, gör, att möjligheten och lämpligheten att genom särskilda stödåtgärder bereda hjälp åt jordbrukare, som på grund av krisen råkat i ekonomiskt betryck, måste tagas under allvarligt övervägande. Det föreliggande betänkandet anger vissa riktlinjer för en dylik stödverksamhet. I de över betänkandet avgivna utlåtandena har ej rätt mer än en mening därom, att statsmakterna i göriligaste mån måste söka förbättra läget för jordbruksnäringen och lindra svårigheterna för dess utövare. Tillika har emellertid framhållits, att, såsom också redan jordbruksutredningen betonat, den avgörande förutsättningen för en verklig och varaktig förbättring av jordbrukarnas ekonomi vore, att sådana priser erhöles å jordbruks- och skogsprodukter, att jordbruket kunde bereda dess utövare en skälig bärgning. Att uppnåendet av ett förbättrat prisläge är av grundläggande betydelse för jordbruksnäringen finner även jag ligga i öppen dag. Statsmakternas möjligheter att härutinnan öva direkt inflytande äro emellertid på grund av det ekonomiska livets lagar ganska begränsade. I detta sammanhang vill jag erinra, att statsmakterna dock vidtagit extra ordinära åtgärder för stödjande av

viktiga grenar av jordbruksproduktionen såsom beträffande brödsäds- och sockerbetsodlingen. Kungl. Maj:t har också tidigare i dag på min föredragning beslutat att till riksdagen avlåta ett betydelsefullt förslag, avseende åtgärder för stödjande av produktionen av mjölk och mejeriprodukter i riket.

Ehuru de åtgärder, vilka, på sätt antytts, vidtagits eller föreslagits till främjande av vissa jordbrukets produktionsgrenar, äro ägnade att förbättra prisbildningen å ifrågavarande jordbruksprodukter och sålunda, sett på längre sikt, förhjälpa jordbrukarna till gynnsammare ekonomiska förhållanden, torde emellertid i ett stort antal fall nödläget vara så överhängande, att, till hindrande av ekonomiskt sammanbrott, ytterligare och omedelbar hjälp är av behovet påkallad. Med hänsyn till de vittgående och ödesdigra följder ett dylikt sammanbrott i större utsträckning bland den jordbrukande befolkningen i olika hänseende skulle hava, torde staten icke böra undandraga sin medverkan till att, där så lämpligen kan ske, nödigt andrum i svårigheterna beredes dem, som därav visa sig i trängande behov och kunna anses förtjänta. Det torde böra framhållas, att Kungl. Maj:t i liknande fall ansett sig böra föreslå hjälpåtgärder, såsom i fråga om egnahemslåntagare, innehavare av lägenheter å kronomark inom de sex norra länen samt arrendatorer å kronojord och ecklesiastisk jord.

Vad beträffar den form, statsmakternas ingripande å ifrågavarande område lämpligen borde erhålla, föreligga, på sätt även framgår av betänkandet, olika möjligheter. Närmast i den av mig nyss antydda riktningen gå de av jordbruksutredningen framlagda förslagen om ackords- och förbättringslån eller, såsom de med ett gemensamt namn betecknas, stödlån. I samband härmed har emellertid utredningen förordat vidtagande av ett flertal åtgärder, avseende att främja tillgodoseendet av jordbrukarnas olika slag av kreditbehov. Jag torde till en början få något uppehålla mig vid vad betänkandet i sistberörda hänseende innehåller.

I syfte att jordbrukarna vid behov av långfristig kredit skulle i vidsträcktare mån än hittills skett komma i åtnjutande av de med hypotekslånen förenade förhållandevis fördelaktiga ränte- och andra lånevillkoren, har jordbruksutredningen ansett angeläget, att hypoteksföreningarnas upplysningsverksamhet och organisation förbättrades. Till vad utredningen härutinnan anfört kan jag helt ansluta mig. Enligt vad utredningen, efter vederbörandes hörande, själv framhållit torde också kunna förväntas, att Sveriges allmänna hypoteksbank och hypoteksföreningarna komma att vidtaga anstalter för vinnande av ifrågavarande syftemål. Något vidare uttalande i denna fråga synes därför ej här erforderligt.

Vid sidan av hypoteksföreningarna kunna enligt jordbruksutredningen sparbankerna anses vara de kreditinstitut, vilka i främsta rummet borde av jordbrukarna anlitas vid behov av långfristig kredit. För att sparban-

kerna skola sättas i stånd att i tillfredsställande grad fylla de anspråk på dylik kredit, som kunde uppkomma, har utredningen funnit vissa åtgärder påkallade. Vad härvid först beträffar förslaget om beredande av möjlighet för sparbankerna att genom upplåning i postsparbanken eller någon statlig fond anskaffa för jordbrukskredit erforderliga medel, har detta avstyrkts såväl av sparbanksinspektionen som av svenska sparbanksföreningen, och i ett flertal andra uttalanden, däribland av fullmäktige för riksbanken och svenska bankföreningen, hava allvarliga betänkligheter mot förslaget framkommit. Det förtjänar tillika uppmärksammas att, enligt vad sparbanksföreningen anfört, i varje fall de större sparbankerna endast undantagsvis hittills behövt av brist på medel avvisa låneansökningar från jordbrukare. Efter samråd med chefen för finansdepartementet finner jag — med hänsyn bland annat till de avstyrkande uttalandena från sparbankernas egen sida — förslaget icke böra föranleda vidare åtgärd.

Vidkommande härefter vad jordbruksutredningen framhållit angående angelägenheten därav, att sparbankerna själva genom lämpliga åtgärder förbättrade sina förutsättningar att tillgodose jordbrukets kreditbehov, samt att Kungl. Maj:t fäste vederbörande myndigheters uppmärksamhet på angelägenheten av att följa och granska sparbankernas verksamhet med hänsyn till föreskriften i 26 § sparbankslagen, finner även jag det önskvärt, att sparbankerna, där så kan visa sig erforderligt och med iakttagande av att sparbankernas likviditet icke därigenom försvagas, söka inom gränsen för en sund kreditgivning i görligaste mån så ordna sin verksamhet, att det av jordbruksutredningen angivna syftet uppnås. Förverkligandet av detta önskemål är, såsom i flera utlåtanden erinrats, beroende av vederbörande sparbanksledning. Av sparbanksföreningens yttrande att döma torde emellertid kunna förväntas, att jordbrukarnas kreditanspråk skola från sparbankernas sida komma att påräkna största möjliga tillmötesgående. Att, på sätt i 26 § sparbankslagen föreskrives, sparbanks utlåningsrörelse företrädesvis begränsas till sparbankens verksamhetsområde synes härvidlag vara av vikt.

I anledning av jordbruksutredningens anförande angående jordbrukskasserörelsens betydelse för jordbrukets löpande kredit och angelägenheten av sagda rörelsens stödjande, torde vara tillräckligt erinra, att Kungl. Maj:ts, av utredningen i detta sammanhang omförmälda, till årets riksdag avlåtna proposition, nr 200, numera blivit av riksdagen bifallen.

Såsom det mest betydelsefulla resultatet av utredningens arbete framstår otvivelaktigt dess förslag om stödlån. I utlåtandena har denna del av betänkandet blivit föremål för mycket skilda meningar. Angående de olika åsikter, som härutinnan kommit till uttryck, torde jag få hänvisa till den utförliga redogörelse, jag i det föregående lämnat. Utan att här ingå på någon närmare granskning av den kritik, som så-

lunda ägnats förslaget, vill jag såsom min uppfattning framför allt betona, att statens mellankomst, där sådan bör äga rum, måste kunna ske snabbt samt under möjligast enkla och praktiska former. Ur dessa synpunkter synas mig de anmärkningar, som riktats mot den föreslagna organisationen av stödlåneverksamheten, i stort sett berättigade. Särskilt med hänsyn till hjälpanordningens karaktär av tillfällig torde, på sätt anmärkts, jordbruksutredningens förslag härutinnan få anses väl invecklat och dyrbart. Men jämväl vissa av de övriga erinringar, som beträffande ackords- och förbättringslånen framförts, hava syns mig befogade. I främsta rummet gäller detta ackordslånen. De betänkligheter, vilka från flera håll kommit till uttryck gent emot de av jordbruksutredningen uppställda förutsättningarna för erhållande av dylikt lån, eller att sökandens skulder skola överstiga tillgångarna, kan jag ej annat än dela. Såsom i åtskilliga utlåtanden över förslaget anförts torde i många fall de jordbrukare, vilkas skulder icke överstiga värdet av tillgångarna, men vilka det oaktat råkat i betalningssvårigheter, vara i lika trängande behov av hjälp som de, vilka avses i förslaget, och ofta nog torde i förstnämnda fall bättre utsikter att hjälpen skall bli till varaktig nytta förefinnas. Beträffande såväl ackords- som även förbättringslånen synes över huvud särskilt den anmärkningen äga fog, att de lånebeviljande myndigheterna vid prövningen av låneansökningarna allt för snävt bundits vid vissa bestämda regler. Ehuru å andra sidan jordbruksutredningens förslag otvivelaktigt, på sätt också erkänts i utlåtandena, innehåller mycket, värt att taga fasta på, förefaller det mig som vore en förenkling av det utav utredningen uppbyggda lånesystemet och en uppmjukning av formerna önskvärd. Det synes mig därför, att man, med utnyttjande i väsentliga delar av jordbruksutredningens förslag, bör framgå på en något annorlunda väg än den utredningen förordat. Jag torde i det följande få ange de riktlinjer, som enligt min mening härvid i huvudsak böra följas.

Såsom jordbruksutredningen föreslagit torde statens mellankomst i förevarande krisläge böra ske i form av tillhandahållande åt nödställda jordbrukare av kontanta medel på billiga villkor. Härvid bör givetvis, liksom enligt jordbruksutredningens förslag, med jordbrukare förstås icke blott den, vilken brukar sin egen jord, utan en var, som bereder sig utkomst huvudsakligen genom att driva jordbruk. Såsom grundförutsättning för hjälps erhållande synes, jämväl i anslutning till vad jordbruksutredningen föreslagit, böra gälla, att den hjälpsökandes svårigheter skola hava uppkommit till följd av krisen. Angående innebörden av denna förutsättning har utredningen (sid. 70 och 71 i betänkandet) framfört vissa synpunkter, till vilka jag helt kan ansluta mig. Däremot har jag icke funnit övertygande skäl tala för förslaget, att jordbrukare, som tillträtt sin fastighet senare än den 1 maj 1931, skulle vara ovillkorligen utesluten från hjälp. Det synes lämpligt, att möjlighet till fri prövning

härutinnan förbehålles den myndighet, åt vilken handhavandet av hjälpverksamheten kan komma att anförtros.

På sätt jag förut framhållit torde över huvud taget förutsättningarna för erhållande av hjälp icke böra fastläsas vid alltför snäva regler. Generellt synes böra gälla, att vederbörande jordbrukare skall vara i trängande behov av det bistånd, varom han ansöker. Vidare torde en naturlig förutsättning för statens ingripande vara, att vederbörande själv gjort vad man av honom rimligen kunnat begära för att övervinna svårigheterna. Den hjälpsökande synes därjämte böra även eljest vara känd såsom arbetsam och skötsam samt sålunda och med hänsyn till övriga omständigheter förtjänt av bistånd. Uppenbarligen bör hjälp icke lämnas i sådana fall, där det finnes anledning befara, att därigenom tidpunkten för ett ekonomiskt sammanbrott allenast skulle uppskjutas eller att hjälpen eljest icke skulle bliva av någon verklig betydelse för sökanden och hans möjligheter att fortsätta jordbruksdriften. Statens mellankomst bör tydligen endast ske, om det synes sannolikt, att sökanden skall bliva i stånd att kvarstanna vid och sköta sitt jordbruk. Enahanda synpunkter, som de här senast berörda, hava jämväl anlagts av jordbruksutredningen.

Genom proposition, nr 149, till årets riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit, att egnahemslåntagare skulle under angivna förutsättningar kunna erhålla hjälp av staten i form av lån på vissa fördelaktiga villkor, s. k. stödlån. Då denna hjälpanordning, ehuru avseende allenast egnahemslåntagare, till sitt syftemål väsentligen överensstämmer med den av mig nu föreslagna, torde den jordbrukare, som erhåller dylikt stödlån, icke böra kunna komma i åtnjutande av hjälp jämväl i den form, varom här är fråga. Att, på sätt skulle följa, därest man tillämpade de synpunkter, jordbruksutredningen anlagt beträffande förbättringslånen, generellt utsluta egnahemslåntagarna från varje möjlighet att bliva delaktiga av nu ifrågavarande hjälpverksamhet, synes mig däremot ej riktigt. Mot jordbruksutredningens berörda förslag hava också i yttrandena framställts erinringar.

För de flesta jordbrukare i ekonomiskt betryck torde en pressande skuld-
börda, som de sakna medel att avlasta sig, vara det mest kännbara uttrycket för svårigheterna. Särskilt för en småbrukare, vars jordbruk icke avkastar stort mer än som åtgår till en nödortftig bärgning för brukaren och hans familj, kan även en ganska liten skuld, i all synnerhet om den är oförmånligt placerad, bliva ett allvarligt bekymmer. Då den ekonomiska motståndskraften redan från början är svag, kan påfrestningen här lätt bliva övermäktig och vederbörande bliva urståndsatt att fortsätta sin näring. I dylika fall kan även ett jämförelsevis ringa belopp bliva till stort gagn och därför statens mellankomst anses väl befogad. Men den statliga hjälpverksamheten torde icke böra begränsas härtill. Även andra jordbrukare än de nu nämnda synas böra kunna i viss utsträckning på-

räkna bistånd i sitt betryckta läge. Det torde härvid icke vara lämpligt att ställa hjälpens utgående i ovillkorligt beroende av taxeringsvärdet å den brukade fastigheten eller av visst inkomststreck. Den ståndpunkt, jag sålunda intager, sammanhänger med vad jag tidigare anfört därom, att största möjliga utrymme bör lämnas åt den individuella behovsprövningen.

Av vad jag nu anfört framgår, att betalning av gäld är ett av de ändamål, vartill i förevarande fall hjälp bör kunna ifrågakomma. I anslutning till vad jordbruksutredningen föreslagit synes emellertid hjälp även böra kunna utgå för genomförande av ackord och liknande gäldreglering. På sätt följer av det redan sagda bör i sistnämnda fall bistånd icke lämnas annat än där förutsättningar synas finnas, att den reglering, för vilken hjälp begäres, också skall komma till stånd. Som regel synes därför lämpligt, att beloppet i dylikt fall icke utbetalas, innan sökanden visat, att uppgörelse med borgenärerna träffats eller att ackordet blivit av domstol fastställt. I detta sammanhang torde jag även få beröra det av jordbruksutredningen framlagda förslaget till lag angående tillämpning av vissa bestämmelser i lagen om ackordsförhandling utan konkurs å förhandling om underhandsackord åt jordbrukare. Mot den föreslagna lagstiftningen har från vissa håll icke utan fog anmärkts, att den kunde vara ägnad att rubba jordbrukarnas bestående kreditförhållanden och försvåra kreditanskaffningen åt jordbrukarna. Härtill kommer, att förslaget vilar å den förutsättningen, att förhandling om underhandsackord i förevarande fall alltid skedde under medverkan och kontroll av de låneförmedlande nämnderna. Härutinnan har jag emellertid icke ansett mig böra förorda bindande regler. Med hänsyn härtill och då det torde ligga i borgenärernas eget intresse att ej motsätta sig erforderligt anstånd, har jag, efter samråd med chefen för justitiedepartementet, ansett, att lagstiftningsåtgärder i nämnda avseende icke nu böra ifrågasättas.

Krisens verkningar taga sig emellertid ofta nog uttryck även annorledes än i svårigheter att betala uppkommen skuld. Avsaknad av medel till inköp av nödiga kreatur och redskap torde mången gång för jordbrukaren innebära en nära nog lika allvarlig fara som överhängande gäld. Jag tänker härvid bland annat på det fall, att en jordbrukare nödgats för betalning av trängande skulder avhända sig dragare, mjölkkor eller dylikt. Det synes mig alltså vara en angelägenhet av vikt, att bistånd i detta sammanhang lämnas även för anskaffande av såväl levande som döda inventarier, vilka äro för brukandet av vederbörande hjälpsökandes fastighet oundgängligen erforderliga.

Vad angår hjälpens storlek torde, med hänsyn till ändamålet med densamma samt från de synpunkter, som i övrigt av mig i det föregående angivits, det belopp, som till en och samma jordbrukare högst bör kunna utgå, skäligen kunna bestämmas till 2,000 kronor.

Av principiella skäl synes det mig mest tilltalande, att den hjälp, jord-

brukaren sålunda erhåller, icke lämnas honom utan vederlag. Hjälpens torde därför böra få karaktären av lån, i det följande benämnt stödlån. I anslutning till jordbruksutredningens förslag torde emellertid låntagaren böra genom utförande av förbättringsarbete å den av honom brukade fastigheten kunna i viss utsträckning fritagas från återbetalningsskyldighet. Genom att fastigheten förbättras ökas jordbrukarens försörjningsmöjligheter och minskas hans behov av hjälp från det allmännas sida. Dylikt arbete blir således även nationalekonomiskt av betydelse. Principen att såsom vederlag för lämnad hjälp kräva utförande av förbättringsarbete å den hjälpsökandes jordbruk har också tagit sig ett flertal uttryck å områdena för statens understödjande verksamhet. Det torde likväl ej vara lämpligt att i nu förevarande fall ett förhållandevis så stort belopp som det, vartill enligt det förut sagda stödlån högst skulle kunna bestämmas, eller 2,000 kronor, i sin helhet på angivet sätt gäldas genom arbete. Ej heller torde böra förbises de erinringar, vilka från flera håll framförts, att en ovillkorlig fordran på förbättringsarbete skulle från möjlighet att komma i åtnjutande av hjälp utesluta jordbrukare, å vilkas fastigheter dylikt arbete icke funnes att tillgå. Jag har därför vid övervägande av spørsmålet funnit den bästa lösningen ligga däri, att låntagaren visserligen berättigas att, om han själv så önskar, få intill ett visst belopp såsom betalning å lånet tillgodoräkna sig kostnaden för förbättringsarbete, som vid lånets beviljande blivit bestämt, och som han sedermera visar sig hava inom föreskriven tid utfört å fastigheten, men att, därest lånet överstiger berörda belopp, överskjutande delen av lånet skall kontant återbetalas. Det högsta belopp, låntagaren bör på angivet sätt få tillgodoräkna sig genom arbete, synes skäligen kunna bestämmas till 750 kronor eller samma belopp, som i propositionen nr 149 föreslagits såsom maximum för stödlån åt egnahemslåntagare. Med förbättringsarbete torde i huvudsaklig anslutning till jordbruksutredningens förslag och förslaget i nyssnämnda proposition böra förstås dränering eller annan dikning, nyodling, röjning, betesförbättring, byggnadsarbete, anläggning för gödselvärd eller för ensilering, stenbrytning, åtgärder för skogskultur, vägarbete eller liknande. Då lånet beviljas, bör, på sätt följer av vad förut anförts, fastställas viss tid, inom vilken arbetet skall vara verkställt. Jordbruksutredningen har i sådant hänseende föreslagit en tid av högst två år eller, i undantagsfall, två och ett halvt år från lånets beviljande. Då i några yttranden berörda tid ansetts väl knappt tillmätt och arbetet kan enligt mitt förslag bliva något mera omfattande än enligt jordbruksutredningens, torde vara lämpligt medgiva, att tiden för arbetets fullbordande må kunna bestämmas till högst tre år från det lånet beviljades.

Vad angår lånebelopp, som skall kontant återbetalas, torde syftet med lånets utlämnande föranleda, att någon amortering av detsamma icke bör ifrågakomma under de närmaste åren. I likhet med vad som i visst fall

föreslagits beträffande förenämnda stödlån åt egnahemslåntagare synes frihet från amortering böra åtnjutas till och med tredje året efter utgången av det år, varunder lånet beviljats. Därefter torde lånet, i den mån det ej skall anses guldet genom förbättringsarbete, böra återbetalas med en sjundedel årligen. För att stödlånet skall bliva så litet betungande som möjligt synes någon ränta därå som regel icke böra erläggas. Missbrukas lånet eller inträffar eljest sådana omständigheter, att låntagaren skäligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma, bör det kunna av låneförmedlaren uppsägas till omedelbar betalning, och torde för sådant fall låntagaren jämväl vara skyldig att gälda ränta från och med uppsägningsdagen. Avskrivning, helt eller delvis, av utlämnat stödlån torde icke böra ske utan Kungl. Maj:ts medgivande.

För lånet torde böra ställas säkerhet, som med hänsyn till föreliggande omständigheter må kunna godtagas. Som exempel på säkerheter, vilka synas kunna ifrågakomma, vill jag nämna in-teckning i sökandens fastighet, inventariein-teckning och borgensförbindelse. Tydligt kunna fordringarna beträffande säkerhetens beskaffenhet ej ställas höga. Såsom allmän regel synes böra gälla, att man nöjer sig med den bästa säkerhet, sökanden kan bjuda, varav således å andra sidan följer, att en sämre säkerhet ej får godtagas, för den händelse sökanden anses äga möjlighet att pretera någon bättre.

I överensstämmelse med vad jordbruksutredningen föreslagit synas stödlån böra i förekommande fall utlämnas direkt till vederbörande fordringsägare. De skäl, vilka i ärendet anförts för en motsatt uppfattning, finner jag icke bärande. Ur redovisningssynpunkt torde vidare vara lämpligt, att vid stödlåns beviljande bestämmes viss tid, inom vilken lånet skall vara till fullo uppburet, vid äventyr att rätten till innestående belopp eljest blir förverkad.

Det vore på skäl, som tidigare anförts, synnerligen önskvärt, att handhavandet av verksamheten med lånens förmedling kunde anförtros åt någon redan bestående organisation. Såsom i yttrandena allmänt framhållits torde hushållningssällskapen med deras förvaltningsorgan vara väl lämpade för ifrågavarande uppdrag. Särskilt genom sina egnahems-nämnder, vilka beträffande spörsmål, likartade med dem det nu gäller, samlat en rik fond av erfarenhet, torde hushållningssällskapen äga möjlighet att på ett snabbt, praktiskt och i övrigt lyckligt sätt handlägga ärenden av den natur, varom här är fråga. Att döma av de inkomna yttrandena torde det också kunna förväntas, att om statsmakterna så önska, hushållningssällskapen icke skola undandraga sig detta arbete. Med hänsyn till de ökade kostnader, som därav för sällskapen kunna föranledas, synes det rimligt, att någon ersättning av statsmedel beredes dem. Dylig ersättning torde böra utgå med belopp, som Kungl. Maj:t må äga bestämma, förslagsvis femton kronor för varje beviljat lån. Erinras må, att i andra, liknande fall, såsom vid utlämnande av egnahems-

lån, täckdikningslån, skogsodlings- och skogsutdikningsanslag, de förmedlande organen åtnjuta förvaltningsbidrag av statsmedel. — Skulle mot förmodan något hushållningssällskap icke vilja åtaga sig här avsedd låneförmedling, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utse annan lämplig låneförmedlare.

Det för stödlånen erforderliga statsanslaget torde böra till beloppet begränsas. Oavsett vad förut anförts kunna stödlån sålunda icke beviljas i vidare mån än anslaget medger. Med hänsyn härtill är det för en rättvis fördelning av anslaget av vikt, att samtliga låneansökningar så vitt möjligt kunna på en gång företagas till avgörande. Viss tid, inom vilken ansökningar om stödlån böra vara ingivna till låneförmedlarna, torde därför böra föreskrivas. Då riksdagens beslut i anslagsfrågan icke kan föreligga förrän i juni 1932, torde, ehuru det givetvis är av intresse, att hjälpen kommer jordbrukarna till godo med det snaraste, tidsfristen icke lämpligen kunna bestämmas kortare än till den 1 augusti 1932. I den mån tillgängliga medel icke redan disponerats, torde dock lån böra kunna beviljas även i anledning av ansökningar, som ingivas efter nämnda dag. Sedan ansökningarna kommit låneförmedlarna till handa, bör det ankomma på dessa att hos Kungl. Maj:t göra framställning om tilldelning av erforderligt anslagsbelopp.

Angående låneärendenas handläggning och vederbörande förvaltningsorgans åligganden torde i övrigt böra i huvudsak gälla motsvarande bestämmelser som de, vilka i allmänhet tillämpas, då fråga är om utlämnande av statsbidrag åt jordbrukare.

I anslutning till vad jag i det föregående anført har jag låtit inom jordbruksdepartementet utarbета *förslag till kungörelse om stödlån till jordbrukare*, vilket torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll.

Vad angår härefter den med förenämnda förslag sammanhängande frågan om medelsbehov och medelsanskaffning, torde jag till en början få erinra om jordbruksutredningens beräkningar angående storleken av de anslagsbelopp, som skulle erfordras för de av utredningen föreslagna ackords- och förbättringslånen. Vad först ackordslånen beträffar har utredningen utgått från att antalet jordbruk av den storlek, att de kunde antagas representera innehavarnas huvudsakliga näring, kunde uppskattas till omkring 350,000. Under antagande att cirka 2 procent av dessa vore eller under nästa budgetåret komme att bli insolventa samt i övrigt uppfyllde villkoren för ackordslåns erhållande, kommer utredningen till det resultatet, att dylika lån skulle erfordras för omkring 7,000 jordbrukare. Då lånens genomsnittliga storlek beräknats till 1,500 kronor, skulle totalbeloppet bli ungefär 10 miljoner kronor. Beträffande förbättringslånen har jordbruksutredningen uppskattat antalet jordbruk av den storleksgrupp, till vilken dessa lån skulle vara begränsade, till ungefär 300,000. De jordbrukare, vilka kunde förväntas komma att använda sig av lånen, hava beräknats till cirka 10 procent av sistnämnda antal eller alltså om-

kring 30,000. Under antagande att de utdelade lånebeloppen skulle uppgå till i medeltal 300 kronor, kommer jordbruksutredningen fram till ett anslagsbehov för förbättringslånen av i runt tal 9 miljoner kronor. — Det säger sig självt, att beräkningar av den natur, det här gäller, måste bli i större eller mindre grad osäkra. Jag har efter övervägande av olika på frågan inverkan faktorer ansett mig böra stanna vid ett anslagskrav å 15 miljoner kronor. Av ifrågavarande belopp torde jämväl böra gäldas de i det föregående omförmälda förvaltningsbidragen till låneförmedlarna samt andra till äventyrs uppkommande särskilda omkostnader för verksamhetens skötsel, tillhoppa förslagsvis beräknade till 300,000 kronor. Förutsätter man, att varje stödlån kommer att i medeltal utgå med 750 kronor, skulle med det av mig föreslagna anslagsbeloppet hjälp kunna beredas inemot 20,000 jordbrukare eller mer än 5 procent av det uppgivna antalet samtliga jordbrukare i riket. Anslaget torde böra anvisas såsom extra reservationsanslag under nionde huvudtiteln.

Enligt vad jag inhämtat kommer chefen för finansdepartementet att i annat sammanhang framställa förslag angående beredande av medel för det av mig nu ifrågasatta anslaget.

Under åberopande av vad sålunda anförts och under framhållande att ärendet synes jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna, utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, föreläggas riksdagen, hemställer jag nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för utlämnande, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna riktlinjer, av stödlån åt jordbrukare för budgetåret 1932/1933 under nionde huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Rune Thygesen.

Bilaga.

Förslag

till

kungörelse om stödlån till jordbrukare.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Jordbrukare, som på grund av rådande jordbrukskris kommit i ekonomiska svårigheter, kan, i den mån tillgängligt anslag det medgiver, av statsmedel erhålla lån att gäldas genom utförande av förbättringsarbete eller genom återbetalning (*stödlån*), under förutsättning

att han finnes vara i trängande behov av ekonomiskt bistånd;

att han kan antagas hava själv gjort vad på honom skäligen ankommit för övervinnande av svårigheterna och i övrigt finnes förtjänt av bistånd; samt

att det synes sannolikt, att han, om stödlån erhålles, skall kunna fortsätta att driva sitt jordbruk.

Den, som erhållit stödlån enligt för egnahemslåntagare utfärdade särskilda bestämmelser, må ej beviljas lån enligt denna kungörelse.

2 §.

Stödlån må beviljas för betalning av gäld eller för genomförande av ackord eller liknande gäldreglering, så ock för anskaffande av för fastighetens fortsatta brukande oundgängligen nödiga levande eller döda inventarier.

Jordbrukare må i stödlån erhålla högst tvåtusen kronor.

3 §.

Å stödlån erlägges, med nedan angivet undantag, ej ränta.

Där låntagare åtagit sig att enligt plan och kostnadsberäkning, som av låneförmedlaren godkänts, utföra förbättringsarbete å den av låntagaren brukade fastigheten, skall så stor del av lånet, som motsvarar beräknade kostnaden för arbetet, dock ej mer än sjuhundra femtio kronor, anses guldén, då arbetet inom föreskriven tid vederbörligen utförts. Med förbätt-

ringsarbete förstas dränering eller annan dikning, nyodling, röjning, betesförbättring, byggnadsarbete, anläggning för gödselvård eller för ensilering, stembrytning, åtgärder för skogskultur, vägarbete eller liknande. Den tid, inom vilken förbättringsarbete skall vara utfört, må ej bestämmas längre än till dess tre år förflutit från lånets beviljande.

I den mån stödlån ej enligt vad i andra stycket sägs skall anses guldets genom förbättringsarbete, skall lånet från och med fjärde året efter utgången av det kalenderår, varunder lånet beviljats, återbetalas med en sjundedel årligen.

Stödlån må uppsägas till omedelbar betalning, därest det befinnes, att låntagaren använt lånebeloppet för annat ändamål, än som avsetts, om han visar försumlighet att erlægga föreskriven avbetalning eller om sådana förhållanden inträffat, att han med hänsyn till det med stödlånet avsedda syfte uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta lånet. Sker uppsägning av lånet enligt vad nu sagts, skall gäldas jämväl ränta å lånet efter fem procent om året från och med uppsägningsdagen.

4 §.

Innan någon del av stödlånet utbetalas, skall låntagaren utfärda skuldförbindelse, vari skola upptagas hans åtaganden i fråga om lånets användande och återbetalning ävensom andra lånevillkor. För lånet skall lämnas säkerhet, som låneförmedlaren finner sig kunna godtaga.

Låneförmedlare skall vid beviljande av stödlån bestämma viss tid, inom vilken lånet skall vara till fullo uttaget vid äventyr att rätten till utbekommande av ej lyft belopp skall vara förverkad.

Stödlån må i förekommande fall utbetalas direkt till vederbörande fordringsägare.

5 §.

Ansökan om stödlån göres hos vederbörande låneförmedlare, som efter erforderlig utredning äger i mån av tillgång till för ändamålet anvisade medel bevilja lån.

Ansökan om stödlån bör inlämnas före den 1 augusti 1932.

6 §.

Verksamheten som låneförmedlare utövas av vederbörande hushållningssällskap genom dess egnahemsnämnd eller annan inom hushållningssällskapet tillsatt nämnd.

7 §.

Låneförmedlare, som önskar erhålla anslag för utlämnande av stödlån, skall senast den 15 augusti 1932 till statens egnahemsstyrelse ingiva

till Kungl. Maj:t ställd ansökning enligt av styrelsen fastställt formulär, och åligger det egnahemsstyrelsen att så snart ske kan med eget utlåtande överlämna inkomna ansökningar till Kungl. Maj:t.

8 §.

Stödlåneanslag, som av Kungl. Maj:t beviljats låneförmedlare, må av låneförmedlaren lyftas hos statskontoret mot avlämnande av en av låneförmedlaren utställd, av statskontoret godkänd förbindelse att använda erhållet stödlåneanslag enligt därför gällande föreskrifter samt att till statskontoret eller order återbetala stödlåneanslaget eller del därav under de förutsättningar och i den ordning, som stadgas i 11 och 12 §§.

9 §.

Låneförmedlare skall föra särskilda räkenskaper över stödlånerörelsen.

10 §.

Låneförmedlare skall i avseende å sin här berörda verksamhet stå under uppsikt och kontroll av statens egnahemsstyrelse.

Årligen före februari månads utgång skall låneförmedlare till egnahemsstyrelsen avgiva redogörelse enligt av egnahemsstyrelsen fastställt formulär över av låneförmedlaren under nästföregående kalenderår bedriven verksamhet.

Det åligger egnahemsstyrelsen att efter granskning av ingivna redogörelser snarast möjligt och senast den 15 april meddela statskontoret erforderliga uppgifter angående de belopp, en var låneförmedlare har att jämlikt 11 och 12 §§ inbetala till statskontoret.

11 §.

Vad av anvisat stödlåneanslag icke vid utgången av 1932 blivit till stödlån disponerat skall inbetalas till statskontoret före den 1 maj 1933, där ej Kungl. Maj:t efter ansökan av låneförmedlaren annorlunda förordnar. Belopp, som inbetalas å utlämnade stödlån, så ock lånebelopp, som icke av låntagare inom föreskriven tid uttages, skola före den 1 maj året efter det, då inbetalningen skedde eller då rätten till lånets utbekommande förföll, av låneförmedlaren inbetalas till statskontoret.

12 §.

Finnes låneförmedlare hava i strid mot gällande föreskrifter disponerat belopp, som erhållits i stödlåneanslag, är låneförmedlaren skyldig att, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, omedelbart till statskontoret inbetala motsvarande belopp.

13 §.

Anser låneförmedlare avskrivning böra ske å utlämnat stödlån, skall låneförmedlaren genom statens egnahemsstyrelse underställa frågan Kungl. Maj:t, som beslutar rörande den ifrågasatta avskrivningsåtgärden.

14 §.

Efter hörande av statens egnahemsstyrelse meddelar Kungl. Maj:t de närmare föreskrifter, som må finnas erforderliga för tillämpningen av denna kungörelse.

Denna kungörelse träder i kraft den
